

BALATONI ÉG ALATT

IRTA

ENDRŐDI SÁNDOR

BUDAPEST
AIGNER LAJOS

1884

HANGULAT

MIKOR az ember hónapokon keresztül vesződött fáradságos munkával s a hétköznapi dolog prózája mellett elfeledte már a szabadságot, a repülést, a természetet, költészetének milliányi szépségével; akkor bizony kimondhatatlanul édes érzés egyszerre csak megindulni a vasuton s elhagyni a várost (ha az esetleg oly kedves, kellemes is, mint a minő — Nagy-Várad) és szállni, sietni ragyogóbb ég alá, erdőkhöz, vizekhez s föllélegzeni végre a Balatonmellék üditő tájain! Oh hátha még e táj gyermekkori ismerősöd s leggyengédebb érzéseidnek, legviharosabb indulataidnak békés temetőhelye! Halottaid pihenhetnének-e költőibb helyen? Eltűnt, örökre tovasuhant óráidat visszaélhetnéd-e másutt is úgy, mit e magányos, szelid par-

tokon, a teli hold sugaraitól elborítva s hallgatva a hullámok titokzatos regéket zsongó moráját? Hogy' lebegett, hogy' remegett előttem e kép szüntelen! Alig vártam, hogy a budai indóháznál legyek s robogjon velem a vonat ama régen látott, mindig szeretett vidékek felé. . . .

No de a déli vaspálya budai pályaházában az ember, mielőtt podgyászát feladhatná, igen okosan teszi, ha bepakolja az ábrándokat is s előveszi összes türelmét és filozófiáját, hogy aztán birokra kelhessen a legbosszantóbb valósággal. Éppen szombati nap volt. Óriási tömeg gomolygott föl-alá, össze-vissza, — termék, folyosók, minden kis zúg a szorongásig tele s podgyász oly mennyiségben, hogy a «hordó» urak alig győzték behordani, felmérni, kiszállítani. Az állomási főnökök csak körül kellett volna tekintenie s rögtön meggyőződhetett volna arról, hogy ilyen ember-áradatot nem lehet tizenöt-husz kocsin tovaröpíteni, de kell hozzá negyven-ötven, szóval inkább több, mint kevés. Ilyen körütekintő úri ember azonban sehohsem mutatkozott s a vonat rendes hétköznapi formájában lett összeállítva. Ezalatt a jegyváltásnál meg a pod-

gyász-feladásnál végkép kiállhatatlanná s türehetetlenné vált a torlódás. Egyetlenegy pénztárnok, egyetlenegy mázsáló ily tömegnek! A század paripájának füttyei mellett vad ellentét volt e csigalassúság.

Végre sok viszontagság, lárma, veszekedés után felkerültünk a coupékba. Akkor aztán kisült, hogy még vagy ötven embernek nincs helye. A vonat félóránál tovább késett, aztán nagynehezen rendbe jött minden s szerencsésen megindulhattunk.

Ha Siófokra érkezik az ember, a pályaháztól öt-hat percnyi távot kell gyalogolnia, míg a gőzhajóhoz ér. A podgyászt parasztszekéren szállítják oda. Ha zápor, zuhog: akkor pocsékká lesz közönség és podgyász egyaránt. Az ember egészen az isteni gondviselésre, meg a véletlenre van bizva. Hát még a ki betegen utazik!

Hála isten, sem betegen nem utaztam, sem zápor nem zuhogott a nyakamba. Gyönyörű, verőfényes nap volt s mikor a gőzhajó kiszaladt a mólóból a nyílt Balatonra: dythirámboktól ujjongott a szívem, szinte jól esett hogy kiönthettem a lelkemet, hogy az a szunnyadozó hév és lelkesedés, melyemint hamu alatt a parázs, mindig és bennem e.

vidék iránt, most kitörhetett belőlem. Elragadtatva kiáltottam:

— Légy üdvözölve százszor, százezerszer, kedves vidékem! Magamban eddig untalan rebegtem s most újra meg újra mondom, fennen kiáltom: Légy üdvözölve! A hivatal, az élet, a hétköznapi gondok távol tartanak tőled s hónapok helyett be kell érnem néhány héttel, — csak néhány hétig láthatlak s álmodozhatom kebleden, vadvirágos mezőiden, hullámos vizeden, aztán elválunk s arczod mosolyával, e mosoly édes emlékeivel szépítem hosszú, felhős telet. Légy üdvözölve! Elkényeztetett, ideges fürdővendégeid beszélhetnek rólad bármennyi rosszat: nekem mindig kedves és szép maradsz. Levegőd maga az élet. Arczomat sütheti forró napod: majd lesz időm és alkalmam télen megfehéredni. Most hadd bolyongjak itt verőfényedtől elárasztva, mezőid szénailatától belengve s hullámaidtól elborítva — és hadd pihenjek. Sehol a világon nem lehet édesebben pihenni, mint a te súgaras partjaidon. A magas Tátra, a külföld vadregényes hegyei örökké zúgó fenyveseikkel lehetnek fenségesebbek, de ez a hellaszi derű, ez a végtelenül bájos mosoly, ez a szelidség, nyájasság,

mely a te homlokodat beragyogja — egyedül a te tulajdonod, kedves vidékem. Légy újra számtalanszor üdvözölve!

Mit szeretek, mit csodálok én annyit a Balatonmellékén, hogy minden vágyam, hajlamom, szeretetem bárhonnán, csak ide, mindig visszavon?! Valóságos vándormadara vagyok e vidéknek. Mintha egy búvőkörben forognék, röpködnék: lelkem tévelygéseit korlátozza a varázs, mely e táj arczáról homlokomra hull, szárnyaim lengése szüntelen visszacsillan a víz felületről s mindig közelebb állok a leboruláshoz, mint a felemelkedéshez. Nem tudom: mit érzek, csak sejtem, hogy valami rejtélyeset, titokszerűt, melyben legtöbb része van az áhítatnak, a rajongásnak és az imádásnak. Hallom e vidék szive dobogását; előttem itt semmi sincs élettelen; minden rajta reszket az áldó életnek legalább annyi sugara, mennyi untig elég arra, hogy a hervadást és némaságot eltakarja. Minden zug ismerősöm, jó barátom, szeretőm, kedvesem. Az alattam rengő vizet, a fölém boruló eget verőfényes nappalaival, csodaszép éjszakáival anyámnak hívom. Oly

kedvesek, oly egyetlenek ezek nekem. A mosoly, mely arczomon megjelen, kétségkívül egy sugárhoz tartozik, mely a magasságból lopva ajkaimra száll; a könny, mely szememben megcsillan, bizonyynyal egy fölöttem átvonuló felleg borúja lesz s ha valaha irtam valamit, a mi némi dicséretre érdemes; oh abban egy kis fáradsággal kell, hogy találjon az olvasó néhány mosolyt e vidék derűjéből, néhány akkordot e viz hullámzengéséből s néhány csöndesen aláfutó könnyet ama ki-magyarázhatatlan bánatokból, melyek itt magányos éjszakák óráiban árnykarjaikkal fájón, édesen magukhoz szoritják az érzéseivel küszködő szivet.

Igen! van szivem ahhoz, hogy e vidék szépségeiben többet lássak, mint egy tiz mérföldre terjedő vizpöcsolyát, néhány homokbuczkát, egyhangú szőlőkerteket s pár jegenyét. Ismerem titkait, melyek mások szemében jelentéktelen semmiségek, száraz unalmasságok; ismerem öröme tündérszineit, nyugalma bájait, értem gyászát, haragja vészhangjait s lelkemben is van valami abból a csodálatos borúból, mely homlokát koronkint elfátyolozza s villámírásban végig lobogja. Soha egy pillanatra sem untam meg

e vidéket, e vizet, melynek színes kavicsokkal, békateknőkkel és csigákkal teleszórt homokos partján órákig elsétálgatok, nem gondolva semmit, csak a víz zsongására figyelve s álmodozva, mint egy alvajáró. Mégis majdnem kimerülve érek szobámba, szinte megkivánom a négy fal magányát, a munkát, mintha a legzajosabb társaságból tértem volna vissza íróasztalomhoz. Ha holdfényes éjjel tekintetem a ringó viz tükreán tévedez: látni vélem, a mint felemelkedik előttem a hullámok alá temetett tündérváros kristály kupoláinak ragyogó tetőivel, fényes oszlopsorával, gyöngyház-tornáczaival s csónakainak bibor-vitorláival ... a valóság egyetlen hangja összetörné e tüneményeket, de az a hang, csak az első kakasszóval érkezik.

Gyermeke vagyok e vidéknek s bármerre járok; otthon vagyok. Sokszor szeretném szétdarabolni magamat, hogy mindenütt legyek egyszerre. Így is megteszem azt, hogy némelykor egy nap leforgása közben öt-hat helyen lakom. S bármerre járok: az emberek szíveiben mindenütt visszatükröződik az éj nyájassága, a föld jósága, — mindenütt az az idylli nyugalom és szeretet, mely elbájol,

anélkül, hogy egyebet tenne, mint megosztja magát. Ha meghalok: itt temettetem el magamat, arczzal e viz felé fordulva, hogy az itéletnap i ébredéskor tekintetem legelsőben is e vidéket lássa s szivem azokat ölelhesse leghamarább, kiktől legnehezebben vett végső búcsút.

MADARAK SAISONJA

A KI ápril végén még nem volt Füreden, az nem látta teljes pompájában e fürdőhelyet. Most még nincs itt a hiúság vására, a világ, a tetszelgés, a kotteriák, az álhajak, az uszályok; csak a kezdődő tavasz szépségei, a fakadó virágok, az illatos erdő, a verőfényes vitzükör, a felhőtlen ég, meg a madarak. A fürdőhely mozdulatlan, nem annyira komor, mint piszkos ócskaságaival szemben mindenütt ama titokzatos, napról-napra szemlátomást gyarapodó élet, mely derültebb órák hirdetőjeként jelenik meg a természetben. A gyöngyágas fák, mintha zöld fátyollal lennének eltakarva s ez üde, napfénytől világos levélszöveten át keresztül csillan a Balaton tiszta kéksége, mintha egy alantibb égbolt fényfelhői rengenének a gallyak között. A harmatos mezők csil-

lognak; fenn a levegőben ezer és ezer pacsirta zeng. A távoli hegyek szétszórt falvaikkal, templomaik tornyával, szőlőkertjeikkel, ligeteikkel, szakadékaik homályával; a túlpart elmosódó vonalai s a csodaszép viz, melynek lapján e jelenségek árnyrajzai inganak: mindezek sohasem voltak előttem annyira festőiek, mint e pillanatban.

A fürdőhely hiányait a jótékony és hálás természet gondosan eltakarja. Léteznek itt bemohosodott, düledező, megrepedezett tárgyak emberemlékezetet meghaladó idők óta, vakolattal és anélkül, melyeket egytől-egyig a legmakacsabb kegyelet vett szárnyai alá, hogy védje őket a pusztító századok viharcsapásaitól s fentartsa az utókornak, mint multja bámulatos jeleit: de én, ki mindig szívesen gyönyörködtem az ellentétekben, nem haragszom e tárgyakra, sőt képes volnék mulatni rajtuk, ha el tudnám vonni lelkemet a tavasz kellemeitől. De nem tudom, nem akarom! Néhány hétig egészen a tavaszi légnak, a madárdalnak s a virágillatnak akarok élni. Álmodni, gyönyörködni akarok, anélkül, hogy egyébre gondolnék. Milyen élet ez! E pillanatban azt hiszem, hogy én vagyok a világ legboldogabb embere.

És igazán, — nem boldog-e az, a ki apróságokban, kicsinységekben gyönyörködni tud; ki ujságot keres és talál oly helyeken, hol mások csak kopott régiségeket, vagy legjobb esetben ismétlődést vesznek észre? Nekem itt most minden szép és minden új! Mintha hosszú, téli álmódás után most nyitnám fel szemeimet először, együtt ébrednék a természettel s virágaival. Sokszor alig ismerem magamra: új életet élek.

Képzeljék el önök a legszebb, legüditőbb tavaszi reggelt, mely valaha Füred felett megviradt. A nap még alánt van; a lég kissé hűvös, de balzsamos; a liget zöldje sötétbe játszik; az árny még alszik a völgyben; a viz élesen csillog s a park fái közt egész opera a legzengzetesebb madárdalokból; fölöttem a mélyen kéklő, tiszta, nyílt ég: ily reggelekre ébredek. A madarak keltenek fel, a virágos fák átható illata csal ki szobámból.

Mint aféle beteg ember (mert ezt elhitettem magammal, hogy okom legyen Füredre jönni); legelőször is a sétányra megyek, bágyadtan, haláványan, — elvonulok a fák alatt egymagam, mint az árnyék, — nincs a kinek «jó reggelt» kívánjak, mint ezt június

közepén lehetne tennem, — itt-ott egy-egy emlék villan fel előttem, — kedves alakok, — kikkel szívesen szoritanék kezet, de kik sokkal távolabb vannak most tőlem, mintsem elém nyújthatnák hófehér kis kezeiket, — majd az alsó park útaira tévedek, hol a gyümölcsfák, a ribes aureum és a sziringabokrok már teljes virágtolettében pompáznak s oly dús illattal töltik el az amúgy is terhes levegőt, hogy a fej kábul, a lélekzet fulladoz bele. Kénytelen vagyok mélyen, hosszan felsóhajtani, hogy megbirjam a fölém szakadó illat-terhet, a hullámozó fuvalmak e kéjes öleléseit és csókjait. Aztán a csalogány-khorust hallgatom egy kissé, a kedves csalogányokat, kiknél jutányosabb és jobb zenészek sohasem voltak Füreden. — Ifjúság, hév, új élet álmai és szenvedélyei mindenütt!

Az ember, anélkül, hogy öntudatosan engedné át lelkét a képzelgésnek, hallani véli e gyorsan fejlődő tenyészet érverését; ama titokzatos nyüzsgés zaját, mely a mélységeket betölti: a szétkúszált erők zsibongását, e csodálatos erőkét, melyek biztosan látnak teremtő munkájokhoz a föld alatt, a felszínen s a magasban egyaránt.

Nemcsak kellemes, de tanulságos is, mikor egy ábrándokra hajló ember esetleg láthatja a természet e megdöbbentő s félelmes munkásságát. E sóhajok és lehelletek, melyek az alkotó erő nagy munkája közben szakadnak fel a mélyből, gondolkodóba ejtik azt, ki néhány pillanattal előbb még gyönyört talált a tétlenségben. Mintha a természet munkaláza, megosztva virágillatban, kisugárzásban s lélekzetünk közé vegyülve, egyszerre meg ejtené, átalakítaná lényünket is: im! sápadt arcunk pirulni kezd, szemünk bágyadt fénye megélénkül, hevülünk anélkül, hogy izgatottak lennénk s ereinkben éreznünk kell ama bűvös hatalom szétszórt tüzeit, melyeknek óriási összesége a végtelenséget szakadatlan működésre és munkára kényszeríti.

Reggel fél hattól nyolcz óráig, folyton növekvő kedvvel sétálok egymagam — mint valami kiskirály — ez. árnyas völgy, ez elhagyatott sétányok és ligetek ide-oda kigyózdó útain. Ha valaki látna, a mint így szememet sötéten a földre szegezve, gondolataimba mélyedve bolyongok e magányos utakon s kíváncsiságból, vagy részvétből megkérdené: mi bajom van? bizonynyal a szemébe nevetnék és meghivnám magamhoz

reggelire. Ah! igen! az kellene, hogy lássa: mily élvezettel szürcsölöm hófehér csészémből a hófehér, habos, forró tejet, melyet kedves háziasszonyom a nyílt veranda kis asztalánál önt nekem, miközben az oszlopokra kúszó s már levelet verő repkények és folyókák között valóságos potpurri zendül csizék, pintyek, sármányok, úti pacsirták dalaiból! A tavasz e hangos gondolatai, a madarak, mindent elárasztanak és betöltenek körülöttem s épen nem nagyitok, ha azt mondom: folyton együtt vagyok és mulatok velük. Ez a madarak saisonja. Lehet, hogy más hamar megunná, vagy tán percznyi élvezetet sem találna ez idylli életben, e korai saisonban, mely majdnem kizárólagosan a természeté: de a madarak és én, mi nagyon, nagyon jól érezzük itt magunkat.

Azt hiszem: egyetlen idény alatt sem volt még Balaton-Füreden annyi fürdővendég, mint jelenleg, természetesen a madarakat értem. Csakugyan! e bohókás fürdővendégké a saison legszebb s legélénkebb része. Megépitik házaikat a gallyak között, nem követelnek tőlük sem lakbért, sem gyógydíjat, élnek gondatlanul, fürdenek a napfé-

nyes, meleg levegőben, iparkodnak mentül kedvesebbek lenni, szívvel, dallal arra törekedni, hogy mentül hamarabb meghódíthassanak valakit a madár-szép-nem «bájös» tagjai közül, a kivel aztán megszathassák teljes boldogságukat, mignem megjönnek a fürdő valódi vendégei, koros és hidegszívű teinsasszonyok, a kik ki nem állhatják a madárdalt és szidják a füredi gőzfürdőt; művelt lelkű kisasszonyok, a kik kilencz óra után ébrednek s tizenkettőig öltözködnek; nyers, érzéketlen üzlet-emberek, a kik puskákat sütögetnek s örökös rettegésben tartják a gallyak ártatlan vendégeit; operette-énekesek és énekesnők, a kik az arenában produkálják magukat s fényes toiletteben gúnyolják a fakó fülemilét; — ekkor aztán meggyérül a madárdal, elcsüggednek szomorúak lesznek az agyonijesztgetett lomblakók s alig várják, hogy délnek vonulhassanak, bizalmasabb, meghittebb ég alá, elbeszélni fürdői élményeiket s tapasztalataikat. No, de most még semmi baj! Nincs a mi elijeszse vagy elkedvetlenitse őket! Szabadon röpködnek a sétányon, rászállnak a verandák korlátjaira s ott költik el zsákmányaikat. Dalolnak és munkálkodnak zavartalanul.

Hanem bármennyit beszéljek róluk, képtelen vagyok leírni azt a kedves zszibongást, fecsegést, csipegést, zajt, melylyel az egész völgyet betöltik.

Ilyforma madárpletykákat s gúnyolódásokat azonban csak nappal s ekkor is csak kivételesen, egy-egy szeszélyes pillanatban lehet hallani, mikor a lélek félreveti a költői ábrándok kedves játékszerét s véletlenül belépillant a hézagos valóság sivár panorámájába. Éjjelre megszűnik e vásári zaj: a *minorum gentium* szónokai és demagógjai bebújnak az ágak közé, nem kotnyeleskednek többé s nem törődnek semmit a világ folyásával reggelig. Éjjelre csend van, édes, álmot hozó csendesség, csak a madarak bánatos lantosa, az erdők virrasztó költője, a csalogány zengi panaszos énekeit . . . . Mi minden szól e dalokban? Nem tudom, de érzem, hogy végtelenül fájdalmasan hatnak szívemre s lelkem, mint az aeolhárfa, halkan és sokáig visszhangoztatja csodálatos, titkos tartalmuk zengő rimeit. A nyitott ablakon beáradnak hozzám s kilopják könyeimet. Váratlanul, egyszerre hatnak, az érzelmek és vágyak egész raját keltve fel bennünk, anélkül, hogy elrejtözött énekesük csak homá-

lyosan is sejtené: hol hal el dalszava s minő visszhangot ébreszt az a sebhedt, érző szívek mélyein?!

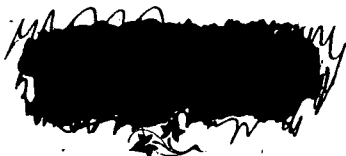
E nyugalmas, langyos tavaszéjek, melyek sehol sem lehetnek annyira bűvölők, mint itt, visszavezetik a lelket régi álmódásaihoz. Ez éjeken, ha akarok, ha nem, álmodnom kell, anélkül, hogy aludni tudnék. Az álom, mely pilláimat kerüli, ott van az egész természetben nyugalom és csend alakjában. A fák levelei összehúzódnak és aléltan csüngenek alá, mind megannyi meglippent pillangó szárnyai; a fűszálak lehajlanak; a víz mozdulatlan vonalban foly össze a meszeség árnytömegével; az örökcsillagok hallgatva vonulnak mind tovább és tovább a sötétkék mennyezet jeltelen utain, de a szemnek szintén mozdulatlanok.

Egy pillanatig megrezzen a közel erdő: az egész csak egy szellősóhajtás, a délszaki tájak egy fuvalomcsókja. Alig zizzennek meg rá az ágak. A temető ide küldte erőtlen leheletét, de a kikelet, az élet illata, áthat a megzavart levegőn s a lelket ringatja, kábitja, megrészegíti.

Láthatatlan lények álmohangon regélnek; víz alatti, föld feletti hatalmak szellemsuha-

nása hangzik szerteszéjjel; tündérnép gomolyog, kevereg a sugárpárazat vonalain; a holdfény megszakasztott s ismét előtűnő szálai ide-oda villannak, mintha árnykezek vonnák erre-amarra pajkosan; a távol viz-szin kísérteties magányából sajátságos regedal hangzik ki «a büszke, a hideg király-kisasszonyról, a ki nem akart senkit sem szeretni . . .»

Vagy csak én hallom? Nem is hallom, hanem úgy álmodom? E regedal, zenehangjai lelkemből jutnak a habfelületig, mely az egész történetet bágyadt visszhanggá tördeli s hullámai alá mossa? Nem tudom, nem akarom tudni, — arczomat kezeimbe rejtem, hadd halljam, hadd hallgassam minél tovább gyermekkorom bűbajos tündérmeséit!

ÉRZÉKENY UTAZÁS

ISTENEM! sóhajtottam magamban, mért nincsenek szárnyaim! Ha szárnyaim lennének, ilyenkor, midőn a kétségbeesés szélén állok, csak egy pillanatig sem gondolkodnám azon: hová repüljek? Repülnék idegen égalj alá, ismeretlen tájak mezőire, soha nem látott nép közé, — messze, ha még oly egyedül, árván és nyomorultan is.

A vágy láthatólag beteggé tett. Egy cigarettét, melyet a boulevard des Italiens fái alatt, vagy a Jungfrau szűz ormain szíhattam volna végig, édesörömet elcseréltem volna minden adósságomat és túlvilági üdvömet.

Nem tudom más ember fia mily kedélylyel veszi az utazást, de tény, hogy engem félig-meddig megbolondít. Mikor megyünk? Holnapután! Ah, az egész örökkévalóság

nekem. Tükön ülök, parázson fekszem, szó sincs arról, hogy azalatt csak egy perczre is pihenni tudjak. Éjenkint lázaim vannak: hasztalanul zárom le szemeimet: nem bírok nyugodni. Az áthatlan setétségben, mint panorámaképek húzódnak el szemem előtt a külországok igézetes vidékei; ott van a nevető olasz ég, a svájcki havasvilág, a ködös Bretagne, Andalusia balzsamos völgyeivel, Görögország nagy lelkeinek regéivel, templomainak csonka oszlopsorával, Páris kítűnő pezsgőjével s örök ifjúságával, az északi-tenger jégbirodalmi törpe eszkimókkal, fehér medvékkel és fehér napvilággal . . . Esőben, zivatarban, égő verőfényben, félborúban rohogunk tovább, pokoli sebeséggel, szüntelen előre, — a mozdony nem állapodik meg sehohsem, kesztülgázol a hófuvatokon, a jéggel borított fensikok csillogó lapályain, őserdők tüztengerén, szakadékos vad sziklák alatt, elátkozott földek bizonytalan ingoványán, — rohan, nyargal, sikogat, mintha az alvilág összes rémei úzóbe vették volna s szívem vele száll, sikoltoz örömeiben; valami különös, le nem írható, el nem beszélhető szilajság járja át ereimet, — a vademberek érezhetnek ilyet, mikor harczba mennek: vér-

szomj, forró láz, csodálatos gyötrellem és kéjérzet ez.

Egy este — ezer és ezer úti tervvel vesződve — zavartan és álmodozva siettem le az almádi szőlőhegyekről csónakomhoz. Izgalmam lassankint csillapodott s néhány evező-csapás után jótékony nyugalom szállta meg szívemet. A víz bizalmas volt és sötétsége daczára vont, csábított, beljebb, mind beljebb, az eltemetett, hullámok alá takart tündérváros felé.

A mérhetetlen ég mint egy áttetsző, színt játszó, óriási üvegharang borult fölém. — Valami szokatlan búbájós csend lepte el az egész vidéket, mint mikor az anyamadár fészken ül s kiterjesztett szárnyaival langy álmot melegít a kicsinyek szemére. Még levélzizzenést sem lehetett hallani. A lég forró volt s állt mozdulatlanul, millió és millió parányra bontott tüzeit egyenletes izzásban tartva. Semmi életzaj, semmi áram, semmi hullámverés. A messze láthatárt körbe fogó hegyek sötét vonalkint húzódtak el; a szemet még nem gyönyörködtette ama kéjes összeolvadás, mely a szeliden lehajló boltozat s a violaszín ködökben úszó föld sugáröleléseiből szülemlik.

A tejút, mint valami csipkékre tépdelt, habbá szakgatott uszályfodor, fehérlett a magasban, alig látható sávolt eresztve végig a víz felszínén; e ködcsillám a nyugalmas habok felett elterülve délnek húzódott s csak a tihanyi torkolat vonalai közt bomlott alakatlan sűrűséggé. A késői csillagok égve, lobogva törték át az éj fátyolárnyait. Kelet felől mindinkább emelkedett a mélységek nehéz, felhős párázata, míg a hullámtalanul álló víz északi részét teljes setétség mosta szintelenre. — A víz, a föld, az ég, az emberek aludtak. E nesztelenül, hangtalanul leboruló csöndességben meg volt minden báj és fájdalom, mely a születés s elmulás bölcsősírjában veri fel mosolyát vagy könnyeit. Mégis: az ember nem annyira látta, mint sejté, mily mesés, tündérszép világ szunnyadoz körötte s nem annyira képzelte, mint átélte ama kimagyarázhatlan fájdalmakat, melyek a lét titokzatából bontakoznak elő fénytelen, ismeretlen, hivatlanul s zordonan.

A sziv talánynya sötétített sebei fájtak és enyhülést éreztek. A lélek megdöbbsent a végtelenség és örökkévalóság komor képei közt s szárnyai akaratlanul fennakadtak a rengeteg iveretbe hajló magasság csillag-

csipkészetén. A sűrűségekől egy élesebb körvonalú árny mozdult elő s halkán — mintha a káprázat játéka lenne — végig lebbent a mindenség beláthatatlan birodalmái felett. A csend irtóztató lett. — A magányosság súlya, mint egy kolosszeum töredékei, roskadt az álmodozó elme gondolataira. Egy pillanatra a börtönök lege fojtogatta mellemet; hallani véltem lánczaim zúgását. A víz kelet felé határtalannak tetszett, de a habok és az ég e zavaros egybekelése, a homály és a sötétség e bűvös ölelkezései, e fekete nászünnep gyászruhában, halálhallgatással, nedves uszályát csillámtalanul emelve fel a vízből: inkább két kétségbeesett lélek szomorú találkozásához, mint a kibékülés vagy megnyugvás kéjeihez hasonlított.

Lázás sietéssel emeltem fel tekintetemet a meghitt ragyogású csillagokhoz. A boltozat egymásbaömlő, szétáradó fényei, e himpor, melyet angyalok szárnya ver, tiszta ködszálakban húzódott s esett a szabad légen át az elhálózott földfelületig. A magasság e szabálytalanul szétszórt távol pontjai mind élénkebben és élénkebben villogtak; e tünevényes világok fényváltozása s koronkinti csöndes, lobbanó felcsillanása volt az egye-

düli jel, mely hirt adott a közel élet felől. Csak néztem, csak csüngtem a szédületes messzeségben égő csillagokon és a mint áhitattal, imádattal ott jártam tüzeik fehér világa közt, lelkemet szabadulni érzém mindattól, a mi lever, fogva tart, rabbá tesz; egy tisztább, bizalmasabb légkör habjai folytak körül, csókdosva simogatták arczomat s a millió és millió égi láng társaságában szivem is nagyobbodott, felgyuladt, lobbogott... érzései és könnyei egy pillanatra visszatértek a fényhez, melyből fakadtak, vágyai odasimultak a szülőtermészet keblére, mely szeliden, édesen ringatta álmra őket. Könnyeim, egy ismeretlen izgalom mélyéből szakadva, langy cseppekké töredezve permegettek végig arczomon s a csöndes éjben hullottak senkitől sem látva, hosszan, csöndesen...

A keleti égalj vastag felhőtömege világsodni kezdett. Elinte felülről s gyengén, mintha egyszerre rózsaszín habbal ontották volna végig. E sajátságos, vörhenyes fény mindjobban terjedt lefelé, küzdve a koronátlan homálylyal s ama bizonytalan alakú zavarral, mely a sötétség ingásaiban háborog. A születő szín egyre erősült, megfigyelhet-

len átmenetek közt élesedve vérvörössé. És a mint e vérvörös, sugárküllős világosság, mintegy erőszakkal, átnyomult a rengő felhőzet fátyolképein: oly sietős ijédelemmel sápadt el a mennyég sok ezer csillaglángja, úgy bomlottak alig látható ködszalaggá a naprendszerekkel sűrített tejút fodrai.

Egyszerre, mint egy óriási tűzgolyó, emelkedni kezdett a teli hold. Homályos, haragos világa nagy vonalakban verte keresztül az előtte reszkető sötétséget. Az alvó természet — mintegy félszenderben — felnyitotta szemeit s néhány perczig a csodálkozás és meglepetés hangjait hallatta. A partokat befutó nádas susogott; valami álomszerű zúgás zajlott végig az átellenes partok hosszában, a vizen fénycsikok kigyóztak, az eltemetett élet lélekzetet vett és felsóhajtott. A vizi madarak, sás és zsombékok sűrűjén fészkelve, sikoltottak, búgtak, vinnyogtak. A nádi veréb, gém, rucza, bibicz, bölönbika időnkint egy-egy fájdalmas, vagy legalább is sajátságos hangzó felkiáltásban adta tudtul: mennyire meg van lepetve a váratlanul közelgő tűzkép által, mely titokzatos csöndben hagyja el a vizet s emelkedik fölfele. E mozgást, a kifáradt élet ez értel-

metlen jeladását s ama lassú felháborodást, mely egy pillanatra mindenben észlelhető volt: a kelő hold okozta. Egy szentély gyásza és álma lett felzavarva. A fény e szóttalan s minden szabadalom nélküli tola-kodása forradalmat keltett a mélység, ma-gányosság és sötétség rejtekeiben. Csak a vizek egy megvetett, rút, idomtalan állatja, a béka hangja nem árult el visszatetszést; ez ártatlan szörny mély, panaszos sirása szomorú egyformasággal, hosszan és bágyad-tan zendült végig a víz színén, mint mikor egy üvegsíp tiszta hangja csendül az erdő-mélyéből éjnek idején.

A hold e közben forrongva, dúltan küsz-ködött a homály gőzeivel. Az erejét vesztő párakör foltokat vetett az égi test lapjára; e foltok — úgy tetszett — ott keringenek a fénytányéron, a holddal, mintha kiegészítő részei lennének.

Egy vajúdó, gömbbé mosott sugártöme-get látott maga előtt a szem s a képzelet hajlandó volt hinni, hogy e tömeg első ala-kulása izgalmaiktól reszket és sápadoz. Az emelkedéssel azonban meggyérült a forgás, tisztultak a körvonalak s a felsőbb légréte-gek foszlányát is átszakgatva, tündöklő,

mosolygó arczczal lépett elő az éj e halvány vándora. A víz színéről megfigyelt látkép jellege — mintha varázs érte volna — rögtön átváltozott. A csillagok álmatag világát sugárkoszoruk helyettesíték; a Balaton redőtlen felületén egy széles fényszalag csillogott; a túlsópartok hegyei világos ködbe vesztek; a víz hasonlított a tengerhez és végtelenné tágult.

Fény játszott mindenütt, de e fényben valami titkos elbágyadás, vagy csüggedés jelentkezett. Nem élénkítette s nem világította meg a tájat, de elmosta. Egy léggé bontott fehér felhőzet csillogása volt ez, mintha a tejút ködbe áradt volna szét a szunnyadó föld felett. A köd ott volt az égen, a vizen, a hegyek ormain s a forró, nyomasztó levegő mozdulatlan szárnyai alatt mindenütt. Az ember mindent ragyogni és bomladozni látott. A legközelebbi tárgyakat is bizonyos holthalványság s ritkán szemlélhető, csodálatos fehérség színezte. E visszaverődésben az első tekintetre több gyász és szomorúság volt, mint a feketeségben. A millió égi fáklya egy alaktalan, durva ravatal fölött rengette tüzeit. Mindaz, a mi titok, rejtély, megoldhatatlan, fájdalmas és regés

benne hullámozott a fénytenger ködében. A való élet, mit a megszokás prózaivá törpít, összehozhatlan darabokká tört s egy új világ tündöklő oszlopsora emelkedett az éjből kristálypalotákkal, ködépületekkel, sugártornyokkal, habutakkal, a szín és pompa káprázatos csillámaival végig fodrozva. A holdfényes árnyak zajtalanul suhantak át e légi városok sikátorain. Az ezüstcsarnokok fénykorlátaikkal és hőszin virágaikkal sima vonalakban ingadoztak a sugaras vitzükör mélyei fölött. Mintha az eltemetett s örvények alá sodort tündérváros kiemelkedő utczáin ringott volna végig csónakom. A csillogó torony kakasa felsikitott; a viz alól üvegharangok zendültek egy pillanatra; valami távol dalt is hallottam; mintha e csillámos ködlő házak valamelyikében ezüstrokka mellett aranyhajú, fehér arcú, villogó szemű fonóleányok énekelnének. Az álomigézet gyermekkorom képei közé vitt s a dajkaregék alakjai lebegtek körülöm.

Egyszerre délről, a teljes sötétség árnygomolyai közül, valami sirámos zúgás csapott fülemhez. Az éjszaka sirni kezdett s a háborgó, zörgő mélységekből haláljajok hangzottak. E zajlás, mely egészen váratlanul

jött, valóságos hangzürzavart képezett: a szélsüvítés, hullámzengés, habhánykódás, gyermeksikoj, kiábálás és moraj minden skáláját érintette. Vad volt és kúszált, mint maga a sötétség. Nem lehetett tudni: honnan támad, csak zúgott a homályból, mint mikor a rengeteg fenyves koszoruja kezd csattogni. A víz felett szélcsend — a távol sötétségben iszonyú felháborodás és itéletlárma. A robaj mindinkább közeledett, koronkint egy-egy kimagasodó kiáltást hallatva. Nemsokára látni lehetett, a mint a messze víz felett valami alaktalan tömeg hömpölygő árjai fehérленek s jönnek közelebb sebesen zúgva, szilaj riadással töltve meg a csendesen ringó leget. A csónakot körüljátszó víz csobogni kezdett; a hullámok csilláma élénkült és szétfolyt, mint a megolvasztott arany. A tündérvárosok sűrű oszlopsora, a virágos fényes verandák, a ködlő tornyok és a reszkető épületek egymásután hullottak alá s az ingó hab összezsapott a tüneményes jelenség felett. A hullámok átsiklottak csónakom alatt, erősen hintázva azt s bőszen kedvteléssel vagdalták meg a szemben álló partokat. E csodaszerű zajlás, az ismeretlen mélységek e panaszos feljajdulása, e roham, melyet az

éjszaka intézett a semmiség ellen, a sötét víz e zavaros szárnycsapkodása mindössze is néhány pillanatig tartott,* azután újra csend lett; véghetetlen, magába zárt, megbonthatatlan gyász és nyugalom terült el a habok és a föld felett.

Az ébredés lázaiból visszaestem csöndes merengéseimbe; lelkem álmodozva járt a mennyezetes magasság ködutain; egyetlen tekintet sem kísérte, ott lebegett zavartalanul; — a színekre töredezett fény áramlata tovább emelte nesztelen . . . .

* A Balaton ez önkénytes felháborodásából a halászok időt jósolnak. Ily rendkívüli zajlás után harmadnapra vihar jön.

MAGÁNY A VIZ FELETT

C SÖNDES eső kopog az ablakon. Szerfölött alkalmas idő a visszaemlékezésre, még az írásra. Az ember ki-kitekint a homályos messzeségbe, kissé elgondolkodik s futni hagyja a tollat a papíron. Fent szürke égbolt, szakgatott fellegekkel, alant fehérbe játszó víztömeg, melynek felülete halkán bugyborékol. A sétányon hullongó gesztenyevirágok, hervadt sziringafürtök, halványodó tamariszkuszok, néhány tyúk, mely épen most szabadult ki a szomszédház udvarából s egy nyitott boltajtó, mely ásitó szájhoz hasonlólag bámul a véghetetlenségbe. Csak az eső zizegteti a lombokat, néhány veréb csipeg, távolabb melancholikus tücskök czirpelnek: egyéb zaj ez órában nem hallható. A megnyitási ünnepély ártatlan lármájának is vége van. A kéréstások, miután

kigyönyörködték magukat az esős láthatár derús-borus képeiben, visszahajókáztak és kocsikáztak a fővárosba. Érdekes volt látni, mint könyököltek ki félig kétségbeesetten, félig nevetségesen ablakaik párkányára s keresték szemeikkel a tündéri táj mind ama leirhatlanul szép részleteit, melyekből a szeszélyes idő a szállongó s ereszkedő felhők miatt csakis alaktalan árnygomolyt mutatott. Három fiatal kéjutas az egész kirándulást a kávéházban töltötte; halomra pusztították a kávé, vaj, kaviárt, beafsteeket, bort, sört, cognacot. Mások dideregve jártak a lombos fák alatt s megilletődve hangoztatták a «Jó falusiak» egy jelenetéből azt, hogy «Jajajajaj, de szép is ez a természet!» — A kik pedig nagyon bátrak voltak s daczolni óhajtottak a hüvös május szeszélyeivel, azok rögtön a megérkezés után átrándultak Tihanyba, felmásztak a meredek sziklaúton, meghallgatták a vízhangot és vissza-siettek Balaton-Füredre estelizni.

Én néhány pesti pajtásommal szintén átvitorláztam e napon Tihanyba. Pompás keleti szelünk volt; erős és mégsem kellemetlen. A víz hatalmas hullámokat vetett s gyönyörűen ringatta, rengette, dobálta a csó-

nakot. Hanem annyi bizonyos, hogy szelidebb természetű fővárosi embernek nem való ez a mulatság. Egyike az én fővárosi kéjutasaimnak egyszerre csak elkezdett halványodni, fehéredni, zöld lenni, kék lenni s a hideg veritékcsöppek kiültek homlokára. E sajtószerű színváltozás első stádiumában történt, hogy egy udvariatlan, de igen szép és méltóságos hullám átcsapott a ladikon s az én fehéredő barátom arcát is útba ejtette.

— Mi volt ez? — kiáltott fel, nem kisebb meglepetéssel mint minő ama hullám magassága volt.

— Jó napot kívánt a Balaton. Felvetődnek a habléányok a hullám alól s csókot osztogatnak; vagy, ha úgy tetszik: a mélység bedobálja a ladikba látogatójegyeit.

S míg én ily bohó feleletekkel iparkodtam barátom homályosodni kezdő elméjét megvilágítani: azalatt csakugyan ott ujjongott körülöttünk a mélység, ott tánczoltak a habléányok hullámba, tajtékba burkolózva s ruhájuk nedves uszályából koronkint egy-egy fennakadt a csónak fok-vitorláján. A szél kellemes zenéje s a habok növekvő zajlása közt vetettünk horgonyt Tihany alatt. Míg társaim kivágott lakkcipőikben csak nagy

ügygyel-bajjal tudtak haladni a keskeny szirt-úton s folyton a kecskekörmöket és úri fejkötőt áruló pásztorgyermekek ostromának voltak kitéve: addig én jól ismert gyalog-ösvényeimen, majdnem futva az ugynevezett «remetelakok» felé tartottam.

E remete-lakok vagy remete-barlangok a tihanyi félsziget észak-nyugoti oldalán fekszenek meglehetősen magasságban a gyönyörű viz felett, függélyesen ereszkedő sziklába vágva, óriási terrászok gyanánt, melyek durva kezdetlegességüknél fogva első pillanatra inkább a természet szilaj, mintsem az ember művész-alkotásának látszanak. Valamikor már 1270 előtt is, ájtatos szerzetes nép tanyái voltak, ma csak olykor keresi fel azokat egy-egy turista, ezeken kívül a pásztoremberék, a vércsék, meg a szél, más senkisé. Mint mondják s mint tudós emberek, többek közt Rómer Flóris is a barlanglakókról, nevezetesen a magyarhóni lakott barlangokról írt könyvében állítja: e remete-barlangok szerfölött veszélyes helyek s a tudós író nem is mulasztja el figyelmeztetni az oda tévedőket, hogy ez üregeket inkább kívülről bámulják és távolabbról nézzék, mintsem hogy bemenvén, a bizonyos halál-

nak veszélyét felkeressék. Volt rá eset, hogy tizennyolczmázsás mészkőlapok hullottak alá e barlangok tetőzetéről. Hanem én ez ijesztő tények daczára is ajánlom mindenkinek, a ki Balaton-Füredre téved, hogy a tihanyi remete-barlangok megtekintését ne mulasztsa el. Igaz, hogy e kirándulás kevésbbé vállalkozó szellemű embereknek s különösen nőknek nagyon kényelmetlen, a meredek, útlan följárás s a hegyoldal csipkebokrai meg a síkos gyep miatt: de ama kilátás, mely a remete-barlangokból, legkivált a nagy nyugati barlangból nyilik északkeletnek, bőven kárpótolja az út fáradoalmát. Aztán ne tessék ám gondolni, hogy tizennyolczmázsás kőlapok minden órában hullanak alá; e folyólávából sziklává keményedett rétegek elég erősen fekszenek egymás fölött s nem az óráknak, hanem a századoknak engelmelkednek. Az első napsugár e szent hajlékok bérczhomlokára hull; körülöttük mély csön-
desség van. Az alatt ringó viz legerősebb hullámzajlása, mint csobogás hat föl a sziklakápolna szabálytalan üregébe. A leggyönyörűbb szigetképek egyike az, mely a nagy nyugati barlang mélyéből látható. A barlangnyílás keretet von a kép elé és a durva

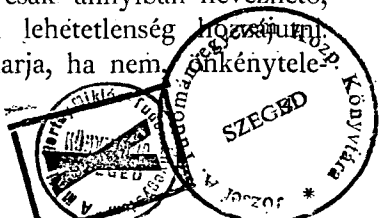

kő-keretben ott csillámlik a víz északkeleti része, körülbelül két mértföldnyi szélességben, északról a Bakony elődombjai szeszélyesen szétszórt falvaikkal, délről nevető rónaság, mely a távoli láthatár kékes ködébe vész s keletnek a partnélküli messze víz, mely kissé párázatos levegőben, a legszebb tengeröböl panorámáját tárja fel előttünk. Az elhagyatottság, mely a tihanyi hegy e részén nagyon is látható; e kopár, sziklás magány a haragoszöld víz fölött; a barlang elejét csipkéző kődúcok; amott a kőasztal, kőágy, kőoltár, töredezett, porló dűledékek, oszlopdarabok, a pusztulás sziklabetüi, a múlt századok sötét fölirata; végül e csönd, e síri némaság, mely itt mindenre, mint szemfödő borul: szeliden és mégis gyászosan hat a kedélyre. Az ember néhány pillanatra a számkivetettek balsorsát érzi feje fölött, egy vasréteges, fekete szigetrész égett talaján áll, melynek lejtőin csak törpe, cse-nevész bokrok tudnak fölfakadni s a távol láthatár óriási képe annál igézőbbben tündököl, mintha ellentétet akarna képezni az emberek rabszolgamunkájával s mind ama sivár lemondással, sötét emlékekkel, melyek itt hamuban, kőben, romokban megmaradva

fölujtják a régen porladozó remeték történetét.

Ha az ember már kigyönyörködte magát s véletlenül megakadnak szemei az átellenes part fürdőhelyén, Balaton-Füreden, mely néhány év óta oly szépen emelkedik: nem lehet érteni, miért hagyják ennyire parlagon, részvétlen a tihanyi remete-barlangokat, melyek Füred legközelebbi s ha nem is legszebb, de kétségtelenül legromantikusabb kirándulási helyei. Egy nagyhirú fürdőhely közelében, a természet által félig már elkészítve, oly kilátással, melynek párját keresni kell — ime! egy teljesen elhagyatott, kikötő nélküli, útlan, tüskékkel s éles sziklakövekkel ellepelt hegyoldal. A barlangok alatt tiz-tizenöt ölnyre három-négyholdas fensik terül el, hová bizvást lehetne építeni, anélkül, hogy ez épület elvenné a barlangoktól a kilátást; egy természetes sziklaterrász ez, a legfestőiebb helyek egyike, oly pont, melynek szépségeit nem lehet megbecsülni. S nem akad vállalkozó, a ki felhasználja — parlagon, árván marad továbbra is s kirándulási helynek is csak annyiban nevezhető, amennyiben nem lehetetlenség hozzászólni. Az ember, ha akarja, ha nem, önkénytelen.

BALATONI ÉG ALATT.

nül a külföldre gondol; meg vagyok róla győződve, hogy ily helyek birhatásáért ott kisebb háborúk támadnának: itt csak a vihar meg a hullám viaskodnak érte. Paradicsomkertté, tündéri széppé lehetne tenni e kopár hegyoldalt s nem kellenének hozzá milliók, csak tehetőség és vállalkozási szellem. Ha phantáziámon kívül egyéb építkezési eszközökkel is rendelkezném, sohasem építenék máshová nyaralót, mint a tihanyi remete-barlangok alá s szentül hiszem, hogy szebb fekvésű nyaralója senkinek sem lenne a Balaton mentében, mint nekem. Hanem hát nem az a gazdag, mondja a szentírás, a kinek sok pénze van; az a gazdag, a kinek kevés vágya van. S az írás nem mond hazugságot.

A remete-barlangoktól délkeletnek két kisebb barlanggal találkozik az ember, melyet a nép „leánylakásnak“ nevez. A krónika mindössze is csak azt jegyezte fel e barlang történetéből, hogy itt a mult század közepe táján valami Keszi Ferencz nevezetű szegény zsellér ember lakott egyetlen hajadon leányával; az öreg zsellér meghalván, leánya, mint hajadon ott élte le életét szüzi pártában, imádság és köny között. Erről a történetről

nevezték el e két barlangot, leánylakásnak vagy „Keszi lyukának,” mely elnevezések elseje a remete-barlangokra is ráragadt, anélkül, hogy azokat a remeték idejében lányok látogatták volna. A múlt század közepén e barlangok czelláinak egyikében, a sziklába vájt sirgödörből két férfi-csontvázat emeltek ki; koporsónak azonban semmi nyoma sem volt.

Mindaz, mit az ember kutatások vagy kérdezősködések után ez üregekről megtudhat, igen csekély és e mellett homályos. De éppen ebben rejlik e hely titokzata. A történetek és krónikák e némasága; az eltűnt események e jeltelensége; e kriptaboltok magyarázó feliratok nélkül; e halálcsöndesség — mindezek azt gyaníttatják, hogy e helynek van története, titka; hogy a kik itt éltek, nemcsak imádkoztak, de szenvedtek is. Ily magányban fel kellett a vágyaknak támadniok; e büvölő természet társasága mellett nem maradhattak ama szivek hidegen, dobogniok, érezniök kellett melegebben és tisztábban, mint bárhol egyebütt. Fölöttük a csillagos, tiszta, mélységes ég, alattuk a sziklapartra verődő hullám zsongása, zajlása, — távolabb a barátságosan mosolygó

falvak, vidámtekintetű szőlőkertek fehér házikóikkal, melyeknek ablakaiból élénk mécsvilág sugárzik az éjszakába s az élénk mécsvilág körül boldog családok gyülekeznek össze, regét regére mondanak késő éjfélig, még távolabb pásztortüzek, tilinkóhang, édesen keserves, csalogató, vágyakat ébresztő furulyaszó . . . mindenütt élet és nem lemondás, derű és nem boru, hit és nem kétségbeesés. E gyér sötétséggel szemben, mely a barlangok üregét betölti, egy egész világ verőfényes tavasza, ifjusága, szerelmei, öröme. És az ájtatos, szőrcsuhába öltözött remetek ott ültek rideg czelláik előtt ez igéző alkonyestéken és éjszakákon, látták a világ derűjét, szépségeit, hallották boldogsága s öröme hangjait — és csöndesen tovább mormolták imáikat. Mindazt ami szép, nagy és jó volt a természetben: megvetették, vagy sivár harczot folytattak ellene. E vivódás közben, tudom, nem egyszer csapták be nagy imádságos könyveiket és mormoltak olyan dolgokat, amelyek legkevésbé sem hasonlítottak az imádsághoz . . .

VÉRKUT

NEM hiszem, hogy a balaton-füredi vendégek közül csak három is hallotta valaha Vérkút hírét, annál kevésbbé tételezem fel, hogy azt látta volna. Pedig ez nagyon érdekes fürdőhely a Balatonnak Tihanyon túl eső s nyugotnak húzódó rónás partvonalán, Szepezd és Akali közt. Már maga e két utóbb említett helység is megérdemli, hogy az ember (ha Füreden van s egyebet nem tud tenni) odalátogasson. — Szepezd valóságos tengerparti képet nyújt s házaival, templomával, gyümölcsös kertjeivel egy kisebbszerű fensík szélére van építve, melynek egykor függélyesen aláfutó vonalát a Balaton hullámos vize lassankint homorúvá vájta ki. Ezen homorú, kavicsos partlapon aztán szétszórva halászkunyhók, jégvermek, terített hálók, rácsok, borítók,

fenékkal felfordított csónakok, hordók láthatók, míg köröttük élénk csoportok sürgölődnek; menyecskék hálójavítással foglalkozva, fiatal lányok térdig felgyürt szoknyákkal a vízben állva s apró keszegeket meg gardákat pikkelyezve, odább halászlegények, a hogy a megtisztított halat besózzák s fűszeres levelek közé göngyölgetve, hordókba szorongatják messze elszállítás végett. E képek, e csoportok a napvilágos parton ide-oda inogva, oly élénkek és festőiek, hogy a legkényesebb tájfestő is motívumokat vehetne róluk. A szepezdi halászok különben híresek is az egész Balaton mentében. A másik helység Akali, szintén egyike a legfestőiebb falvaknak, melyek a balatoni partok vonalán találhatóak. A vizről nézve hasonlít az valamely tündéri játékszerhez; oly naiv, oly tiszta, oly kicsinyes. Apró házak vakítóan fehér falakkal, csillogó ablakokkal, össze-vissza rakosgatva — középett a templom ragyogó. bádogtoronnyal — itt-ott jegenyék, egy-egy darab elevenkerítés, — mint mikor a kis faházakból s zöldre festett jegenyefákból álló gyermekjátékot valamely világos alapra kirakják. Az ember, e kis falvat látva, hajlandó lenne

elhinni, hogy az a tündérek munkája, a kik aztán azokat a kis fényes házakat és jegenyéket minduntalan más-más alakzatban rakják össze, a szomszédos faluk nagy mulatságára, melyekben már csak afféle közönséges halandók tanyáznak. Nem lehet megállni, hogy az ember jóízűen, szívéből ne mosolyogjon, ha ezt a kis, derült, verőfényes falut látja. Egészen, közvetlen a víz szélére van építve: belenevet a tótükörbe s ha valakit bánt a kíváncsiság, megtudni: hány ablak van Akaliban? csöndes időben összeszámlálhatja azt a vízből is. Ott ragyog a tiszta, csinos kis falu minden vonala.

De mindez semmi a két falu közt fekvő Vérkútnak nevezett fürdőhelyhez képest. Ez aztán páratlan hely a maga nemében. Áll pedig két rozzant épületből, néhány szomorú jegenyéből, egy gémes kútból, mely vasas vizet tartalmaz s verésre festi kifolyása medrét (innen nyerte e fürdőhely a «Vérkút» nevét is), továbbá egy tekintélyes kajszin-baraczkfából, mely egy elhagyatott konyhakert szögletében álldogál s tavasszal csak unalomból terem gyümölcsöt. Még egy szederfa (vagy mint Balaton-mellékén nevezik: eperfa) is áll az udvaron, mintegy

képviselőjekint annak az árnyéknak, mely itt hiányzik. Ez a két épületből álló nevezetesség csak néhány ölnyire van a Balaton partjától s buja nádas és feneketlen iszap szegélyzi. Ah! mily egészséges reggeli tréfa volt itt, ez iszapos partokon, vitorlás hajókkal kikötni! A csónak nem csúszott a partokig; fel kellett rántanunk fenék-szárnyát s horgonyt kellett vetnünk a festői épületektől néhány ölnyire. A nagy csodára, hogy vitorlás hajó horgonyoz. Vérkút kikötőjében, egy napernyős alak bújt elő a temetői csöndességből s bámult bennünket, mint az uj kaput. Minthogy emberi lény volt s hihetőleg agyvelővel is rendelkezett: sejthette volna, hogy nincs közelebbi óhaj-tásunk, mint partra szállni; de megjelenésünk oly rendkívülinek tetszett előtte, hogy egyébire sem gondolt, mint a hajóra, mely orra előtt kikötött, melyet a szél röpitett oda s minőről neki eddig még távol fogalma sem volt. Csak állt ott, akár egy hajó-dúcz; a gémelek napernyőjére szállhattak volna bátran. Kaputot, vörös inget, nadrágot, fekete kalapot, nyakkendőt és magas szárú csizmát viselt, tehát az értelmiség oly jeleit árulta el a távolból, melyek látszólagos hülyesége

daczára, csakhamar jobb véleményre hangoltak bennünket. A sárgás napernyő meg épen meglepetésnek tünt fel előttünk e magányos, elhagyatott helyen. Bizonyynal egyik elsőrangú fürdővendég lesz, vagy ha az nem, úgy kétségkívül maga a fürdőtulajdonos. Elhatároztuk, hogy átkiabálunk neki.

— Tisztelt úr! Jó uram! Legyen szives egy halászcsónakot küldeni hajónkhoz, hogy partra szállhassunk.

A tisztelt úr azt válaszolta vissza, hogy itt semmiféle halászcsónak nem kapható. Ez nem halásztanya, hanem fürdőhely. Mikor ezzel a válaszszal szerencsésen készen volt, fogta magát és újra beburkolózott csodálatos phlegmájába és tovább bámult bennünket, mozdulatlanul. Mi aztán úgy segítettünk magunkon, hogy a szakácsunkat meg hajóslegényünket kiláboltattuk az iszapon át a partra, azok egyideig tanakodtak a napernyős úrral, aztán összekutatták az udvart, a kocsiszint, a fakamrát, néhány percz múlva visszatértek deszkadarabokkal, kender-tilolóval, kocsi-oldallal, ölfával, padokkal s hidat rögtönöztek a hajóig. A kiszálás egész ünnepelességgel ment végbe s oly ügyességet fejtettünk ki, mely becsületére vált volna

bármely kötél-tánczosnak is. Végre tehát szemtől-szembe állhattunk azzal a különös phlegmájú úri emberrel, a kinél többet a láthatáron a legjobb akarat mellett sem lehetett felfedezni.

— Talán a fürdőtulajdonoshoz van szerencsénk?

— Nem, uraim, én a fürdő doktora vagyok. A tulajdonos nincs itthon s ilyenkor én ügyelek fel a fürdőhelyre is.

— Kaphatunk valami harapni-valót? —

— Majd mindjárt utánanézek.

Ezzel elszaladt. Pár percz múlva visszajött s jelentette, hogy bizony sajnálja, de épen-séggel semmit sem lehet kapni, mert az utolsó báromfit tegnap ölték le, a tojás elfogyott, a vaj avas, a tejfölös turót meg nem ajánlja.

— Tehát nincsenek a fürdőnek állandó vendégei, hogy étkezni sem lehet?

— Oh! (válaszolt fensőbb mosolylyal, mintha ismerethiányunkat akarta volna mosolyogni,) a fürdővendégek maguk hozzák ide ebédjüket s ott költik el az eperfa alatti pázsiton. Ez bizony csak olyan paraszt-fürdő, hanem a vize csoda-viz s minden betegséget meggyógyít.

— Köppölyöz a doktor úr? — kérdeztük azután.

— Igen, uraim, sőt eret is vágok és fogat is húzok. A foghúzás pedig nem olyan könnyű mesterség, mint sokan gondolják. — Vigyázni kell, hogy ne az egészséges fogat húzza ki az ember, — a bölcsességfogat meg pláne akkor sem szabad bántani, ha fáj, mert az összefüggésben áll az agyvelővel s így azokkal a gondolatokkal is, melyek képesek a jövőbe látni.

Egymásra néztünk, csöndesen megmosolyogtunk a magas beszédet, — és én figyelmesebben kezdtem e tudós ember arczát vizsgálni. Kalaplevéve beszélt velünk. Haja már kissé őszbejátszott és hátra volt fésülve, homloka magas volt, szemeinek fényéből s az alattuk elhúzódó gyűrűk árnyából tisztán ki lehetett olvasni azt a bizonytalanságot, melyet szavai hallhatólag elárultak. Mint-hogy bennünket értelmes, tanult embereknek gondolt, ő sem akart hátramaradni, fitogtatni akarta mély ismereteit. Vonásai komolyak lettek s minden szavát bizonyos méltósággal iparkodott kiejteni. Egyik társamnak rögtön kedve kerekedett megkérdezni tőle, hogy mit tart a napról?

— A nap a vilárendszer központja. — Nagyobb a földnél, ezer mértföld távolságban van tőlünk. Fényes, meleg levegőből áll s az Isten lakhelye. A napnak köszönhetünk minden létet, mert a nap terjeszti a világosságot, világosság nélkül pedig semmiféle lét nem képzelhető. (E szavaknál hátrább simította haját s szemöldökeit összevonta.) Ha az ember az égre tekint s a végtelenségen gondolkodik, maga is végtelen lesz s ilyenkor érzi, hogy Isten teremtette, mert Isten lényének részeit érzi magában.

— A doktor úr tehát nagy hívő? — kérdezte komolyan az előbbi faggató.

— Ha az égre tekintek, hiszek — válaszolt iskolás pathoszszal, — de a földön hamar felejtjük az Istent s az ember végre is földi lény. De fontosabb az öt «égi kű» (a «kő» dunántúli szójárással), melyek az ember sorsát intézik!

— Az öt égi kű? Planétákat ért a doktor úr?

— Nem planétákról beszélek, — felelt kissé izgatottan, miközben szemének téveteleg fényével végigtekintett rajtuk s két kezével erősen hadonázott, aztán ismételte:

— Nem a planétákról beszélek, hanem az öt égi kúról, melyek csak koronkint láthatók; de aki látja őket, belát a maga és néha a mások jövődjébe is. Így mondtam én meg előre Puzdor Mihály uramnak, hogy a sógorát Sopronban szélütés éri. Jött is levél, hogy megütötte. Puzdor Mihály uram ugyancsak elcsodálkozott. Persze, a bölcsészethez nem értenek a parasztok.

— Legyen szives engem megnyirni, doktor úr, — vágott közbe egy útitársam, ki már megunta a tudományos előadást.

A doktor úr azonnal leszállt az öt égi kú magasságából és előkereste ollóját, miközben nagyot sóhajtott, kétségkívül nyomorult foglalkozására gondolva. E pillanatban hasonlított a lángészhez, ki megadja magát sorának.

A nyírás után, (mely műtét alatt különben folyton bölcselgett) megmutattattuk magunknak a fürdőket. Két vakolatlan, gerendás szoba, össze-vissza rakva kádakkal, minden válaszfal nélkül, ebből állt a fürdő. Volt első és második osztályú. Egyik piszkosabb, mint a másik. A mint így nézegettük ezt a különös helyiséget: egy kétökrös szekér állított be az udvarra, öt paraszttal

a közeli faluból. A doktor úr sietett a vendégeket elfogadni s aztán a fürdőket kezdte készíteni egy szurtos szolgáló segédkezése mellett.

Az öt fürdővendég, addig letelepedett az udvar eperfája alá és torkig ette magát érett turóval meg fekete kenyérral.

Mikor aztán nem fért már több beléjük, akkor bementek a fürdőszobába, levetköztek, beleültek a langymeleg vízbe, köppölyöztették magukat, eret vágattak, fogat húzattak s szédülve, támolyogva egyenkint szekerükre ültek, meglévén arról győződve, hogy most már — kutyabajuk.

Én csodálom, hogy bele nem veszekedtek a kúrába.

A sok tapasztalatszerzés közben végre a mi ebédünk is, jobban mondva vacsoránk (mert már esteledett) elkészült a hajón; meginvitáltuk a doktor urat is rá, jól tartottuk rántott levessel, beafsteekkel, kirántott süllővel, jó borral, meg fekete kávéval, aztán az első csillagok feltüntével felszedtük horgonyunkat, felvontuk a vitorlát s érzékeny búcsút véve a nevezetes philozóptól, kiereszkedtünk a vérkúti árnyék alól. Én még visszakiáltottam:

— Látja-e doktor úr az égi küveket?

— Látom — válaszolt, — de csak kettőt, tiszták, szépek, jót mondanak!

S nyakát kinyújtva, mint egy gém, iránytalan gondolataival s révedező tekintetével egészen beleveszett a végtelenség fényeibe és árnyaiba.

ÉVA

RAGYOGÓ, hév. júniusi nap volt. Már kora reggeltől hasztalan vadásztam a nádas mentében. Nem rebbent fel vadrucza, de még csak egy hitvány szárcsa sem mutatkozott. Lomha gémek eveztek át olykor a kék levegőn, meg néha hosszú, fehér szárnyú sirályok czikáztak el fölöttem.

A Balatont könnyű déli szél bodrozta.

A messzefutó nádas vörhenyes kalászhullámokként látszottak tovaomolni s szalagos, egymást riszáló leveleik oly sajátságos zúgást, ziszegést vittek végbe, hogy (mintha valamely egyhangú s mégis bájos dal zsongott volna körülöttem) álmodozva bolyongtam mind tovább előre, keresztül a kaszáló szikkadt gyepszőnyegen, erős menta-illat, zummogó bogarak s égő napszálak között.

Kutyám fáradt volt s okos szemeit föl-fölvetette rám, mintha azt akarta volna

mondani, hogy jó lesz már valahol megpihenni. Csak türelem, Brezil! Előre!

Eközben egy nádas-szakadékhoz értem, hol a viz — körülbelül száz ölnyi hosszúságban — minden akadály nélkül kiverődött a partokig. A két oldalra való nádas, mint két sötétzöld szárnyfal, keretbe vonta a szembe ütköző zalai tájképet: Badacsony szép alakulású bazalt ormát, lejtőinek gyönyörűen szaladó vonalát, jobbról a kis-eörsi dombok igazóen kedves részletét s regés, festői romjaival — Szigligetet. E kép előtt sugaras tükörként regett a viz s az apró, síma hullámok susogva csapdózták a kavicsos, magányos partok peremét.

A tisztás, hol ez a kedves kép tárult fel előttem, halásztanya volt s egyuttal a közeli falu vászonfehéritő helye is, de most nem találtam ott senkit, csak Márton gazdát, aki éppen hálótteregetéssel vesződött.

*

— Jó napot gazd'uram! — kiáltottam neki már messziről.

— Fogadj Isten! — válaszolt s megemeltette a kalapját.

— Hogy' fizet a halászat?

— Mióta törvényt szabtak rá: sehogy. Télen még csak megjárja, akkor van a halnak egy kis huzatja; nyáron vesződés. Alig akad egy-két sügér. Még a rák is kipusztult.

— Hát a faluban mi hir van odafenn? Csapodárkodik-e még Fodor Évi?

Márton gazda nem állta meg e kérdést mosoly nélkül.

— Éppen olyan, mint azelőtt. Babonázó, szivtelen teremtés, de nem is lesz jó vége. Ha Csikós Jancsiból is bolondot akar csinálni: tudom Isten, az leszámol vele.

— Hát Jancsi is belebolondult?

— Veszettebbül, mint kéne. Nem is valami régen, csak a minapi búcsún. Ugy történt, hogy tánczközben egyszer csak megmozdult a Jancsi szive. Magához szoritotta Évit s azt súgta a fülébe: «Te kellesz nekem, soha senki más. Légy a feleségem!» Fodor Évi erre azt mondta: «Majd meggondolom magamat szivem Jancsi, de nekem selyem viganó, drága rokolya, bársony fejkötő meg rámás csizma kell. Gyöngyéletet akarok élni az urammal.» Azt mondja erre a Jancsi: «Ha velem nem élsz gyöngyéletet, akkor senkivel. Selyemre, bársonyra majd keres a két kezem. Arany házban lakatlak, aranyos

mezőn járatlak, rózsákból vetem meg a nyoszolyád, — csak a szived legyen az enyém.» Sokszor bolondos beszédje van ám annak a Jancsinak; az ember megsajnálja érte. Hanem Évinek tetszett a sok aranyos ígéret; ezekből tisztára kilátszott, hogy Jancsi bolondabb a többi bolondnál. Azóta nem is igen lehet azzal a gyerekekkel beszélni.

— Hát Évi?

— Hitegeti, csalogatja; játszik vele, mint a többivel. «De nem addig van a'!» gondolta Jancsi s a múlt vasárnap beállított Fodorékhoz s újra megkérdezte a leányt, hogy hát mire határozta el magát? «Sem mire!» szólt a lány. «Ne haragits meg Évi — tört ki Jancsiból az indulat — mert olyat teszek, hogy megemlegeted!» «No azt már szeretném látni!» kaczagott fel Évi. «Hát ha szeretnéd látni, majd meglátod. Az Isten legyen irgalmas hozzád!» Nem szólt többet, hanem akik látták, azt mondják, úgy jött ki Fodoréktól, mint a kész veszedelem. Azóta be sem nézett a faluba. Ott legélteti csikait, ott, a róna szélén s Isten tudja, mit forgat azalatt a fejében?

«Isten tudja mit forgat a fejében!»

Tekintetem önkénytelenül végig röppent a rónán s a láthatár alján, egy kerek erdő kékes szegélyzeténél pihent meg. Mig Márton gazda rövid kis történetét befejezve elhallgatott s tovább vesződött a háló-szövevény-nyel: én gondolataimba merültem s csak néztem a távolba. Jól ismerem azt a helyet, hol a Csikós Jancsi ménese legelészett. — Apró arányokban idetetszett most is az egész pusztai kép, a harmadfű csikók élénk vihánczolása, a békóba vert lovak lassú ideodamozgása, a delelő kútgémje, ostorán a harangozó vederrel — és úgy elképzeltem, hogy Jancsi most mogorván, félkönyökre dülve ott heverész az erdőszél egyik fája alatt s valamit forgat a fejében.

De azt a «valamit» kivülről csak a jó Isten tudhatta.

Tekintetem beletévedt a róna magányába s lassankint egybeolvadt előtte minden kép, minden vonal. Csak úgy gondoltam, hogy látom ezt és amazt, — tulajdonképen nem láttam semmit, csak a szürke sikságot, mely fölött a hév levegő reszketett.

— Ni csak, ni! Mi az istennyila lelhette, hogy úgy neki szilajodott az a csikó?! Nézze csak az úrfi, hogy' robog előre mint valami mesebeli sárkány, — onnan ni, a delelő tájáról, tüskön-bokron, árkon keresztül neki a falunak.

Fölrezzentem.

A rónán át csakugyan egy csikó vágta-tott iszonyú gyorsasággal. Lehetett látni, ahogy rohanás közben fejét magasra lökte s lobogó sörényét megrázta, majd meg-mintha szügyébe harapott volna, prüszkölő orra szinte a földet érte, úgy száguldott szélvész galopban, egyenesen a falu felé.

— Szentem ugyse' azt hiszem hogy . . .

Márton gazda nem merte kimondani a gondolatát. Elakadt.

— Mit hisz kend? — kérdém izgatottan.

Egy pillanatig habozott.

— Én bizony azt hiszem . . . no de tévedhetek is . . . hogy az a szegény pára nem a maga jószántából rohan olyan eszeveszetten.

— Hát. ugyan mi egyéb okból rohanna?

— Csak azért, mert tüzes tapló van a fülébe dugva — nyögte ki Márton gazda.

Borzasztó gondolat villant meg az agyamban.

— Lát azon a lovon valakit? — kérdém hirtelen.

— Nem látok én senkit, pedig jó szemem van... de mintha valami fehérség szállna nyomába... ni, most hogy megvillan, hogy libeg utána!

— Mit lát még Márton gazda?

— Azt uram, hogy az a csikó a Fodorék aranyszőrű csikaja.

— Ugy hát siessünk gyorsan a faluba, az a ló a halál paripája, Márton gazda.

Nem is mentünk, de lelkendezve rohantunk. Kutyámat nyaktartó szíjánál kellett megragadnom, hogy ne iramodjék a neki vadult állat után, mely mindjobban megközelítette a falut s szakadó tajtéktól fehérlett.

*

Az egész falu ott forrongott Fodorék háza előtt. Lárma, sikogatás, káromkodás, sirás harmoniátlan zajjá olvadtak össze, de az indulatok e háborgásából annyit mégis meg lehetett tudni, hogy valami hallatlan eset történt.

Mi történhetett?

— Jaj, az a szegény Jancsi! Az az áldott szivű, becsületes, jó gyerek! Istenem, Iste-

nem! Csak sohase látta volna meg ezt a gonosz Évit, ezt a kendőzött arcú, kendőzött lelkű, csalfa, szemérmetlen teremtest! Legények átkát, leányok szégyenét! Jaj, csak a földre tiporhatnám, sűrű haját téphetném, hogy verje meg a bosszuló Isten mind a két kezével!

Ilyen s még ennél szilajabb, féktelenebb átkozódásokat lehetett hallani.

Csak nagy ügygyel-bajjal tudtuk keresztül törni magunkat a tömegben, de végre mégis bejutottunk a Fodorék udvarába.

Borzasztó látvány tárult elénk.

Egy összerogyott, tajtéktól teljesen elborított ló s mellette kötélben — gúzsba akasztva — egy, a törzstestből valósággal kitépett, kiszakított, vérző emberi láb. Nem több. Az egész testből csak ez a láb jött el a Fodorék háza küszöbéig, de ez a láb elmond neked mindent, Fodor Abris lánya!

Hallod-e Évi? Hallod-e mit beszél ez a testdarab? Csikós Jancsi jött hozzád látogatóba! Fej nélkül jött; ott hagyta azt valahol a dülő utak sziklakövei közt, mert nem akar többé látni, húséges szemével nem akar egy pillantást se vetni rád s remegő ajkát nem akarja több vallomásra nyitni.

Széles vállát se hozta magával, nehogy kaczer fejedet lehajtsad rá; két karja sincs vele, nehogy hiszékeny örömmel átölelje kigyóderekadat; dobogó melle, zokogó szive — odakünn a róna porában, tüskétől megtépve, darabbá rongyolva, nehogy csak egy pillanatilag is dobogjon, zokogjon még valaha éretted! Csak lába jött el. Megtiporni tégedet. Agyongázolni életed minden álmát, ha ugyan álmodtál valaha boldogságról, nyugalomról, irgalomról. Látod-e azt a vészalagot a rónán végig? Házatoktól ki a messze delelőig? Az lesz a te utad, a te lelked Kálvária-útja, melyen majd szilaján rohanó vad paripák hurczolják ide-oda gyöngé liliom-termetedet . . .

— Irtóztató! — sikoltott fel e pillanatban a tornác lépcsőin álló Évi s szétdukt arcját hirtelen kötényébe rejtve tompa zuhanással esett végig a földön.

*

Azóta gyakran találkoztam Márton gazdával a kereki halásztanyánál, mikor hálóteregetéssel vesződött, de többé sohasem kérdeztem tőle: él-e még a szép Fodor Évi?

Tudom, hogy él. Ott jár elcsigázott alakjával rongyra szakadt ruhában, vadvirágokkal kúszált haja közt, ott, azon a véres úton, ki a delelőig meg vissza. Viszik, hurczolják őt a lelki vád fekete paripái keresztül a szerencsétlen életen.

EMLÉKEK

I.

KÜLÖNÖS egy teremtés volt. Tizenhét éves és végtelenül lusta. Sohasem csalt meg fiatalság és arcz annyira, mint az övé. Ez arcz minden vonása frisnek, élénknek tetszett; a szemek ragyogtak rajta, a homlok felhőtlen volt, az ajkak mosolyogtak — és mégis kénytelen vagyok bevallani, hogy ő lusta volt. Az ember önkénytelenül maga is ellustult közelében s midőn én első látogatásomat tettem nálok s vele félórán keresztül társalogtam: úgy éreztem magamat, mintha egy nagyon nagy madár (csupa merő ólomból) nehézkednék rám s lomha, sulyos szárnyai-
val végkép elboritana. Pedig nem volt unalmas, sőt ellenkezőleg: igen mulatságos és kedves, csakhogy egyuttal lusta, végtelenül lusta. Varrógépét nagyon szépnek találta, de hangjában nem gyönyörködött, pedig nem is a Singer-féle zakatoló gép volt ez,

hanem Wehler Wilson tökéletesített talál-
mánya, mely tudvalevőleg nem okoz na-
gyobb zajt, mint egy szerény papucs cso-
szogása. Neki nem volt érzéke a gép lármája
iránt. Hiába mondtam neki, hogy ismerek
egy Singer-féle varrógépet, melynek olyan
hangja van, mint a csalogánynak s hogy én
azt képes lennék elhallgatni egy örökkévaló-
ságon keresztül, mert zakatolásán át folyton
hallom szívem dobogását és szívem csoda-
szép regéket mond nekem, míg a kis gép
kerekei könnyű-kéztől hajtvá forognak zörög-
nek! Hiába mondtam neki, hogy majd az
ő gépe mellé is kerülhet valaki, a ki csalog-
ányokat fedez fel benne, — hiába! ő
hetekig elgyönyörködött a gépben, anélkül,
hogy azt kinyitotta, vagy pláne használta
volna. E gép egy szögletben állt mozdulat-
lanul, érintetlenül, mintha valamely drága
ereklye, vagy oltár lenne. Az ember csak-
ugyan hajlandó volt gyanakodni rá, hogy
valami különös titkot rejt magában. Szigo-
rún be volt zárva és zöld posztóval gon-
dosan leterítve. A zongora, mely a szöglet
másik felén állt, ép ily kegyeletes kimélet-
ben részesült. Födélét bátran telerakhatták
volna befőttes üvegekkel, nem kellett volna

attól tartani, hogy majd kinyitás esetében feldülnek azok vagy összetörnek: a zongora egyáltalában nem lett kinyitva, csak akkor, hogyha hangolták. Ugy látszik ez alkotmány szintén az élet, hang miatt lett elítélve s vastag zöld posztóval gondosan leboritva, nehogy véletlenül egy szemrehányó trilla kiszökjék belőle.

Emmi (ez volt e kedvesen lusta teremtés neve) sohasem zúgolódott sorsa ellen; meg volt elégedve. Dehogy erőltette volna meg magát azzal, hogy indulatba jöjjön vagy elégedetlenkedjék! Az indulat felkavarja a vért, az idegeket remegteti s a testet gyors, heves mozgásra ingerli: — Emmike irtózott minden mozgástól. Neki nyugalom kellett, végtelen, határtalan nyugalom, mint a minő szélcsendes nyári éjszakán az álmodozó világra borul. A pásztortűzet nem szenvedhette, mert az lobogott, de a távol, mozdulatlan csillagok ragyogása elbűvölte. Mondják, hogy az emberben „en miniature“ az egész világ feltalálható, minden növényből, minden ásványból valami; de meg vagyok arról győződve, hogy ha Emmike ideáljait tudós doktorok valaha elemezni fogják, azok vérében legtöbbet találják az — ólomból.

A virágokra nézve, szintén ily különöz izlése volt. Ez a rózsát szereti, más a rezedát, ibolyát; de évekig bolyonghat, vándorolhat az ember, míg egy olyan lányra akad, a ki a virágok közül legjobban szereti az ugynevezett «lusta kisasszony»-t, a kert e kissé közönséges növényét, mely csak csoportosan mutat valamit s késő reggel nyitja ki kelyhét, hogy az utolsó napsugárral ismét bezárja; hozzá: illattalan! — O szerette e virágot s a kertésznek ki-volt adva a parancsolat, hogy a rózsák elfagyhatnak, liliomok elfonnyadhatnak, de az Istenért! a kedves «lusta kisasszonyok»-nak valahogy bajuk ne történjék, mert akkor mehet a kertész úr világgá minden tudományával együtt.

A «kis mama» (mint Emmike anyját szokta nevezni) mindent elvégezett helyette a majorság és a konyha körül, sütött-főzött, naponkint háromszor is bejárta a veteményes és a káposztás kertet, bebújt a tyúk-ólakba, összeszedte a tojásokat, este jelen volt a fejésnél, úgyhogy Emmikének épen nem maradt más teendője, mint — létezni. S ő ezt a foglalatosságot szerfelett mulatságosnak tartotta. Létezett, mint egy virág, melynek kissé lusta indái és levelei odata-

padnak a falhoz s fényüket kényelmes mosolylyal leragyogtátják a mozgó környezetre.

A zongora és varróasztal közt volt az a szöglet, mely állandó lakhelyét látszott képezni. Reggel (az ő reggele tiz órakor kezdődött) mihelyt fölkelt, bevette magát e szögletbe és onnan aztán ki nem mozdult — ebédig; az ebédet is úgy költötte el, hogy gondolatai e szögletben ültek, ebéd után pedig rögtön visszalopódzott abba s ott üldögélt, álmodozott, lustálkodott késő estig, félig meggörnyedve s bájosabbnál bájosabb arczfintorgatásban gyakorolva magát. Minthogy sohasem láttam őt egyébkint, mint e szögletben s őt és e szobaszegletet a legjobb akarat mellett sem tudtam elválasztani, külön képzelni: gömbölyű arcza és vállai daczára elneveztem «szögletes kisaszszony»-nak. Nem haragudott meg érte; kissé összeharapdálta ajkait, néhány grimacet csinált az arczával: ennyiből állt egész haragja. Sokszor órákig elnéztem, a mint így üldögélt ott a szögletben s mindenféle kedves formátlanságra kényszerítette arcza vonásait, mintha csak valakit ijesztgetni akart volna. Ugy sajnáltam azt a szép, cseresznye-piros száját, a mint éles, fehér fogáival

kegyetlenül rágta, harapta; hát mit vétett az a szegény ajak, hogy így bánt vele? Aztán az a csinos, egészséges arcz! A folytonos rángás néha annyira összekuszálta rajta a vonásokat, hogy a kifejezés egészen petyhüdtté vált, az izmok spongyiaszerű puhaságba mállottak szét s a két ragyogó szem úszni látszott e lágy vonalak közt, mintha két csillag úsznék egy aludt-tejes tálban.

— Kedves Emmi, szóltam hozzá több ízben, — legyen könyörületes szépsége-iránt s ne e természet-ellenességekben keresse amaz eszközöket, melyekkel hatást akar előidézni. Inkább testét mozgassa egy kissé, járjon-keljen, sőt ha úgy tetszik: ugráljon, csak arczát hagyja nyugodtan; nyugodtan oly sokat mond az, oly csinos s így összevisszarángatva bizony nem szebb az, mint egy szétmarczangolt császárszemlye!

Ilyenkor megújultak a grimace-ok arczán s az is megtörtént, hogy kövér kis kezét fenyegetőleg fölemelte rám, rózsás ujjainak túlságosan megnövesztett körmeit mutogatta, melyek előtt (mintha megannyi éles argumentum lett volna) kénytelen voltam alázatosan meghajolni.

De nem akarok sem igazságtalan, sem kiméletlen lenni s így említést kell tennem Emmike kirándulásairól is, mert mindvégig csak még sem ült ő a szögletben. Igen! ő tett koronkint kirándulásokat is! Kiutazott (mert neki néhány lépés egész utazás volt) a konyhába, megnézni: mi lesz az ebéd és sürgetni a szakácsnőt, hogy mentül hamarabb találjon; innen elutazott (ismét néhány lépés) az éléskamrába és a mit ott hamarjában talált — maradék csibe-czombot, csokoládét, felbontott befőttet, diót, mogyorót, aszalt gyümölcsöt — sorra kóstolgatta, mint egy mókus s megesett, hogy némelykor az özszonnáralalót már délelőtt végkép elkóstolgatta, mint egy farkas. Ez éléskamrai kirándulásokat oly nagy titokban vitte véghez, hogy sohasem lehetett meglesnem őt: mikor ott működött. Csak a pusztítás hírével kellett megelégednem. Egy izben öcscse (a kis tizéves Laczika) sírva rohant anyjához s zokogva, fuldokolva panaszolta el neki, hogy Emmike megette azt a csibe-czombot, melyet ő tegnap este gondosan az éléskamrába rejtett s másnap villásreggelire szánt! Emmike nyugodt lelkiismerettel ült a szögletben s legfőlebb azt látszott röstelni, hogy

előttem, mint vendég előtt, megy végbe az a nagy jajgatás egy kis csibeczomb miatt, melynek eltüntetésével ő van vádolva. — Különben soha sem tagadta, hogy jó étvágya van s esős időben egésznap evett. O mindennek a kényelmesebb oldalát fogta fel. A zongorát nem szerette, mert billentyűit kellett verni s azok igen könnyen letörheték volna gonddal növesztett körmeit, de egy zenélő órát sokra becsült, mert azzal nem kellett nagy-czeremóniát csinálni, egyszerűen meghúzta a zsinórját és az óra lejátszotta a magáét. Ha ablakából ki-kitekintgetett az udvarra (ezt is ritkán tette, mert akkor megkellett fordítani a fejét, ez pedig már fáradtságába került) s látta a szépen növekedő libákat, ruczákat, csirkéket, bizonynyal sajnálta, hogy azok nem sülve járkálnak az udvaron s nem hordják szárnyuk alatt a tranchérozó kést meg a villát — s szájukban a salátás tálat... aztán csak intett volna nekik és azok szépen odasiettek volna hozzá a szögletbe és kedves bókók között kínálták volna magukat erősen: «Tessék, szép Emmike! Végy, édes Emmike! Vágd le legizesebb falatomat rózsás kezeddell!» És akkor még azt a fáradságot is megki-

mélte volna, hogy kirándulásokat tegyen az éléskamrába. Nem kellett volna még csak ki sem mozdulnia ama megbűvölt szögletből, hanem ott kedvére torkoskodhatott volna a köréje gyülekező sültekből s ha már megunta volna a lakomát: akkor püspökfalatjuk felé fordítva őket, így szólt volna hozzájuk: «Jól laktam, ajánlom magamat, — elmehettek!»

Ha ez a sok «volna» ott nem volna: úgy mindez kétségkívül megtörténhetett volna. Ily eldorádói ábrándokkal ülte ki az időt a szép Emmike a mogorva szögletben. Legalább sejtem, hogy gondolatai nem sokkal voltak komolyabbak.

Kissé sajnáltam őt, sőt tán jobban, mint akartam. Bántott ez ifjuság ily mozdulatlan-ságban, e tizenhét éves élet ennyire összefagyva, ez üde, csinos arcz merő nyugalomtól hervadozva, e nagy szemek, csak koronkint árulva el, hogy a vér némi tüzével vannak összeköttetésben. Sőt többet mondok! Ha a «kis mama» (a ki tevékenységre, mozgásra nézve legalább húsz évvel fiatalabb volt leányánál) némelykor megsokallta Emmike pihenéseit s kissé erélyesebb hangon (de melyből az anyai sziv végtelen jósága

mégis csak kicsengett) oda kiáltott a szögletbe: «Emmike mozogj!» — ha ezt hallottam, akkor összeszorult a szívem s fájni kezdett és remegő hangon mondtam a kis mama után: «Mozogjon, kérem, kedves Emmike!» A kedves Emmike pedig úgy tett, mintha nem is hallotta volna. Ez volt a legkényelmesebb, a mit tehetett. — Próbáltam unszolni, ingerelni: «Ah! nézze csak! mily csodaszép, gyönyörű verőfényes tavaszidő van-odakünn! A madarak hogy dalolnak!, a virágok kitarják kelyheiket a ragyogó napsugárra! A langy szél megmeglobbenti a fák lombjait! Az árny játszik a kerti utak homokján! A kakukfüves pázsitban aranyos bogárkák tündökölnek! Minden örül, él, mozog, egyedül ön üldögél itt mosolytalanul e szögletben, mintha ellene esküdött volna minden napsugárnak és fehéríteni akarná magát! Jöjjön levegőt szívni, égettetni, perzseltetni magát a májusi naptól, szaladni a méhestől az aszaló diófájáig, virágokat tépni, kaczagni, örülni, élni, játszani!, hisz ruhája fodrait nemsokára megfogja a penész s pár hét múlva minden fali tücsök az ön kétségbeesett historiáját czirpeli a mindenségnek!»

Csak ennyit válaszolt: «El tudom képzelni a mi odakünn történik»: Elképzelní! Oh, lehet-e elképzelní az illatot, mit a tavasz lehel, az édes meleget, mit a májusi nap áraszt a természetre s a madarak unalmassá sohasem váló, mindig édes, mindig új dalát?! Elképzelní! A legmerészebb phantázia is mázolászt visz végbe, ha egy tavaszi napot elképzelsz! De hiszen, beszélhettem én! Mindaz semmit sem használt. Mikor már minden költői lelkesedésemből kifogytam, akkor kissé mosolyogva fordult hozzám s így szólt: «Inkább megvárom, míg ön e sok szépséget mind végigbámulja s aztán visszajön!»

Leirhatatlan nyugalját egyizben némi malheur zavarta meg: a varróasztal (hihetőleg azért, hogy Emmike rá sem hederített) boszút forralt ellene s boszúját véghez is vitte sikeresen. Egy éles szöge megtágult s kinyult a posztó alól. Emmike a szögletből felkelve, véletlenül belebotlott s jobbkezének mutatóujját erősen megsértette. Az a szép kéz (melynek minden ujja egy-egy piskótákoz hasonlított, a körmöket természetesen elképzelve) egyszerre beteg lett s oly fájdalmat okozott, hogy Emmike sirt bele. Volt aztán lótás-futás! A karcsú kis mutató-ujj

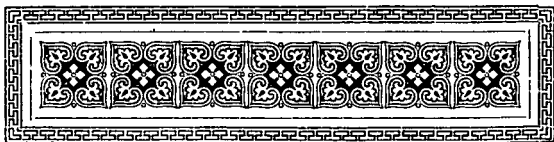

akkorára dagadt, mint egy lámpa-cylinder, az argumentáló köröm letörött s a karczolás vérzett kegyetlenül! Hollá! doktorért, tudós emberért, kuruzslóért, patikárusért el a közeli mezővárosba! Veszedelem van! Emmike, az egyetlen, a kedves Emmike bizony még belehal az — ujjába! Futottak is rögtön doktorért, patikárusért s pár óra múlva konstatálva volt, hogy a baj ugyan nem halálos, de a kisasszonynak meg kell barátkoznia azzal a gondolattal, hogy most pár-napig nem varrhat, nem horgolhat, szóval: nem dolgozhatik, mert a megsebzett ujjat langyvizben kell fürösztetni, flastromot rárakni s gondosan bekötni — sőt előnyös lenne az egész jobb kart felkötni, hogy a kéz egyáltalában ne mozduljon. A munkára teremtett jobb kezét tehát azonnal felkötötték; fekete selyem kendővel volt az Emmike nyakához erősítve. Így üldögélt majdnem másfél hétig a szögletben rettenetes teherrel: kezével! Végre megunta a mulatságot s talán először életében kitört előttem: «Nem képzelem, mily kétségbeejtő helyzet ez!» szólt hozzám elkeseredetten. «Szeretnék dolgozni s nem tudok!» (Kénytelen voltam mosolyogni.) «Igen!» — folytatta kissé erőseb-

ben, — hiába mosolyog oly gúnyosan: alig várom, hogy kezemet, ujjaimat használhasam! Majd meg fogja látni, mily lázzal fogok a munkához, ha már semmi bajom sem lesz s csodálni fogja ez ujjak szorgalmát, e kéz ügyességét . . . csak már egyszer ki lehetne göngyölgetnem e sok ruharingyból!»

Végre megérkezett a nap, midőn az orvos kiszabadította Emmike ujjait a bilincsekből s azt mondta: «Most már tessék akár késő estig varrni, horgolni vele!» Én nem voltam jelen ujjainak ez ünnepélyes leleplezésénél, csak midőn az orvos már elment, értesültem a hirről és rögtön rohantam Emmike szobájába, megtapsolni azt a munkát, melyen most szabaddá lett ujjai fáradoznak. — *Emmike ott ült a szögletben, jobb kezében egy nagy szelet vajás kenyeret tartva.*

II.

ÉLETEMBEN sohasem ismertem leányt, a ki annyira hasonlított volna egy madárhoz, mint Milike; de nem valami csunya, hanem egy igen csinos, igen kedves madárhoz. — Midőn először találkoztam vele, azt hittem, hogy valamelyik fáról repült elém — és ezután akármikor találkoztunk, mindig megújult bennem az első találkozás bohó hite. Igen! úgy képzeltem, hogy könnyű természetével, nevető szemével, dalos ajkával nem lakhatik másutt, mint valamely jól védett lomb árnyában s csak tündér-kedvtelésből ölt koronkint kisasszony-alakot magára. Már hiába: előítéletből vagy költői phantasmagóriából történt-e, annyi bizonyos, hogy velem senkisé tudta volna az ellenkezőt elhíttetni. Ha beszéltem vele, szent meggyődésem volt, hogy egy madárral beszélek s hangjait hallva, úgy tetszett, mintha valami mesés csodálatos, ábrándos csipegést hallanék. Szobája épen akkora volt, mint egy

kalitka s körülbelül úgy is volt berendezve. Az étagére, az asztal, a toilette-tükör csak néhány ujjnyira álltak egymástól; az egyik butordarab párkányáról a másikig könnyed szárnylebbenéssel is eljuthatott. Sokszor gyermekies kíváncsisággal s hogy meglepjem: minden kopogtatás nélkül léptem szobájába, azt hívén, hogy majd az ablakrácszatra kapaszkodó folyóka valamelyik indáján találom őt, a mint rózsaszín csőrével a kék virággyűszükből fénylő harmatot szürcsöl. S mily nagy volt csodálkozásom, midőn e költői jelenet, e madár-idyll helyett — az ablakszögletben találtam őt durczásan, ajkait felbigyesztvè s kis kezeivel valamely ártatlan kézi munkát marczangolva. »Ah! nincs inyére a munka, gondolám ilyenkor magamban, hihetőleg jobban szeretne a kedves teremtés az ablak elé hajló akác virágos ágán hintázni s szárnyait az aranyos napfényben verdesve, valami könnyű, zengzetes dalt dalolni!» Koronkint megesset, hogy belépésemre a nyaka köré vetett shawlt sebesen összevonta melle fölött s úgy gondolom: ilyenkor — szárnyait rejtette el előlem. Ha véletlenül a toilette-tükörnél leptem meg s a halkán kinyitott ajtó-

szárny mögül lélekzetemet visszafojtva pár perczig figyelmesen szemléltem a mint a szines tarka-barka szalagok közt babrált s kaczéran igazgatta bóbítáját, a reggeli főkötőt: kénytelen voltam bevallani, hogy igen kedves jelenetnek vagyok szemtanúja, mert ama tükör előtt valósággal egy madárka tollászkodik.

Nagyon és komolyan gyanakodtam rá s a sok lelkesedés, kíváncsiság egészen beteggét tett. Minél többet láttam, minél többször beszéltem vele, annál inkább meggyőződtem arról, hogy életének és lényének egy kifürkészhetlen titka van. De hasztalan lesekedtem rá s mindhiába gyanakodtam. «Bizonyítékok hiányában» miduntalan fel kellett őt a vád alól mentenem. Megtörtént, hogy midőn a reggelizéstől felkeltünk, én önkénytelenül az ablak felé tartottam (ahová ő is húzódott) s gyorsan felszakitva az ablak egyik szárnyát, így szóltam hozzá:

— És most, kedves kisasszony, ha úgy tetszik, tessék kirepülni . . .

Ilyenkor nagy szentjánosbogár-fényű szemével (ha életembe valaha irtam szentjánosbogár-szemről, az alatt mindig az ő szemét értettem) merően rám nézett s félig női,

félig madárnyelven valamit csipegett magában, a mit arra is lehetett érteni: «Remek tréfa lenne!» meg arra is: «Megbolondult ön?» — Pedig igazán nem alap nélkül gyanakodtam rá. A poéták rendszeren (s azt hiszem: nagyon tévesen) angyalokhoz szokták a leányokat hasonlítani, kik közül nem egyet féltenek attól, hogy egyszerre csak kibontja szárnyait s felrepül az orruk elől az égbe. Oh, mennyivel több okom volt nekem félteni a kis Milikét! Az angyalokról csak képzeljük, hogy repülnek, de a madarakról tudjuk: mily gyorsan szállanak. S látta volna csak valaki, midőn Milike a szobából (kalitkájából) a tornácra lépett! Amennyi galamb az átellenes háztetőn üdögélt, mind egytől-egyig megcsattogtatta szárnyát s repült Milike elé, kétségkívül «jó reggel»-t kívánni neki, vagy egyéb szeretetreméltó bohóságokat turbékolni, melyeket ő nagyon jól megértett, mert válaszolt is rájuk, hol egy-egy bájos mosolylyal, hol meg valami különös trillával, mely csak kissé hangzott erősebben a turbékolásnál. — Ha úgy csöndes, tavaszi délután együtt ültünk a kis kertben s én a lábaink előtt nyiló rezedák és menta-füvek illatától el-

árasztva, valamely könyvből teljes lelkesedéssel olvastam neki: alig pár pillanat múlva megtelt madárral a ránk boruló hársfa-gally s a rezeda füvek közt is ugrált föl-alá néhány merészebb, tarka szárnyait meg-megverdesve s éles követelő hangon csicse-regve Milike felé. Igen! E madarak körül-repkedték őt, iparkodtak elszurranni füle mellett, minden bizonynyal azért, hogy hangjaikat jobban meghallhassa s beszédjeiket tisztábban megérthesse. Félszemmel, lopva sokszor kémleltem őt ilyenkor s igazán tartottam tőle, hogy egyszerre csak eszébe jut szárnyakra kelni s tovarebben oldalam mellől. De ő ezt sohasem tette; nyugodt maradt, semmi oly különösséget nem mutatva, melyből madárságára lehetett volna következtetni.

Az is feltűnt nekem, hogy nem úgy evett, mint más közönséges halandó, hanem szeretett, mint a madarak szedegetni, csipegetni. A hófehér kenyeret rózsás ujjaival elébb apró darabokra tördelte s úgy szedegette fel morzsánkint. Meg vagyok róla győződve, hogy ha ilyenkor egyedül lett volna, semmi esetre sem tartja vissza magát ama kedélyes ugra-bugrától, ama könnyed

légi táncztól, mely a madaraknál mikor étkeznek elmaradhatatlan. S ha ivott! Ah, azt igazán élvezet volt nézni! S én (bármily bohóság volt is tőlem) szinte vártam, hogy minden korty után hátra veti fejét, mint ezt társai, rokonai a madarak teszik, apró szemekkel hunyorgatva s csőrük kettős lapját sebesen összeverve.

Egy izben magányosan sétáltam a kis kertben, tünődve régi, régi, boldog álmakon, melyek, mint hazajáró kisértetek, látogatják meg koronkint az új érzelmektől dobogó szívet — s nem bírva legyőzni ez őszi hangulat bánatát, csöndesen vontam meg magamat a kert egyik elrejtett zugában, hogy egészen átengedjem magamat az emlékezésnek és a könnyeknek. De alig foglaltam helyet a máskor meghitt s most szomorúhomályban, midőn a sűrűn összenőtt cytisusok árnyából édes, vigasztaló madárdal zendült felém, mely az elegiák panaszos hangján kezdődve, csakhamar csattogó trillákba csapott át s valóságos ujjongással végződött. — Halkan, hogy még csak egyetlen levélke sem zizzent meg, szétvontam az ágakat, de nem láttam semmit. Visszafojtott lélekzettel hallgatóztam: sehol semmi

nesz, egyetlen szárnyütés, egyetlen lomb-rezzenés sem! A madár elhallgatott, de megvoltam róla győződve, hogy nem hagyott magamra s valahol a titokzatos árnyban kell még lennie. «Bizonyynyal leskelődik rám, szóltam magamhoz, csintalankodik velem. Látja, tudja, érti, hogy dalával elvonta lelkem figyelmét a régi fájó álmoképekről s most addig nem zendíti meg hangját, míg ismét nem látja szívemet vergődni, vagy ama bús hangulat gyászával küszködve, elborulni mélyen, csöndesen!» Majd arra a gondolatra jöttem, hogy ama dalt tulajdonképpen nem is hallottam, hanem csak úgy álmodtam! viszhangja volt az lelkemnek, melyet a régi árnyak megérintvén, halk zokogásra indítottak s e siró hang, mire fülemig jutott, édesbús akkordokra töredezett.

S e hitben félig-meddig meg is nyugodva, nem zavartam tovább a hangtalan árny titkait, de visszafordultam a gyér világosság felé. S imé! a homályt átverő alkonysugarak közt, a halványpiros lombok esti fényében — ott állt előttem Milike, ragyogó szentjánosbogár szemével, egyszerű, majdnem fakó szürke ruhába öltözve, akár egy fülemile.

— Ön énekelt az elébb? — kérdém tőle hevesen, nem palástolhatva el felindulásomat s gyanakodásomat, mely e pillanatban azzal kecsegtetett, hogy végtére lehull a titok fátyola s képzelődéseimet némi bizonyosság váltja fel.

— Nem, én nem énekeltem, — válaszolt nyugodtan, — hiszen ön jól tudhatja, hogy én sohasem énekelek.

Megszégyenülve sütöttem le szemeimet. Igaza volt. Mint lányt, sohasem hallottam őt énekelni, bár hangja — ha a legközönyösebb tárgyokról beszélt is — hasonlított egy végtelenül kedves dal hangjaihoz. Mindamellett én csak megmaradtam hitemenél és gyanakodásomban.

Késő ősszel, midőn a napfény fehéredni kezdett s melege megfogyott; midőn a virágok bágyadtan lehajtották hervadt fejüket s ragyogó szirmaikkal belevesztek a deres pázsit sárga füveibe; midőn a lomb ritkult s a levelek a pusztulás rikító halálszineif végigjászva csöndesen remegtek a hideg fuvalom habjain, majd az utósó tánczot lejtve s erőtlen köröket írva a levegőbe, halk zizegéssel omoltak az avarra; midőn a dalos madarak messze, tengerentúli útra keltek:

akkor elvándorolt a kis Milike is, elvándorolt velük s csak akkor láttam ismét, midőn a többi dalos madarat, — a virágok nyílásakor, tavasszal. A tél mindig elválasztott minket egymástól s így ez, nekem épen annyit tett, mintha ő melegebb ég alj alá menekült volna szárnyas pajtásaival.

De, vándorolnak a madarak tavasszal is? Oh! Istenem. Hogy a mult tavasszal ismét felkerestem azt a kis házat, a kedves kertet, — hát az udvarban hiñtók állnak, a törnácZ fel van koszorúzva, a közeli kápolnáig vezető út virágokkal behintve, fényes vendégsereg hullámzik föl-alá a lépcsőkön, a szobákban, a kert kacZér virágai közt; azután élém vezetik a kis Milikét fején hosszú illusion-fátyollal, myrtus virágokkal, szemeiben boldog mosolylyal, mely boldog könyekkel vegyül össze s bemutatják mint menyasszonyt, aztán bemutatják a vőlegényt, — majd megindul az egész menet a kis kápolná felé, — ott az oltár elé gyűlnek, — a pap imádkozik, megáldja a menyasszonyt és a vőlegényt, — kicseréli gyűrűiket s egyszer csak elhangzik a legédesebb vallomás, a «holtomiglan-holtodiglan!» egész életre szóló ígérete. Azután kijönnek a

templomból, sirnak, mosolyognak, búcsúznak, ölelkeznek, felülnek az egyik kocsiba és sebesen, mint a villám elhajtának.

Csak néztem, néztem a tovarepülő kocsit, mintha egy előttem felrebbent fényes madár után néztem volna, mely légi útján sebes szárnycsattogtatással száll mind messzebb, míg végre egészen, örökre elvész szemem elől a végtelen ég ragyogó távolában.

HOLDFÉNY.

VILÁGOS éj. A víz felületén széles fény-szalag huzódik a tulsó partokig; a legelők dús pázsitja szinte gőzöl a mozdulatlan nyári hőben s a felszálló illattól. A kavicsos partokhoz erőtlen, apró hullámok ütődnek s egyhanguan, csöndesen csobognak. — A nádasban olykor egy-egy bibicz kiált s fölöttem egy-egy tovasuhanó madár szárnya veri meg a levegőt. Semmi más zaj nem hallható.

Álmodozva ülök verandámon és nem gondolok semmit, csak azt, hogy milyen édes így élni, így, távol a világtól s hiú küzdelmeitől, elvonulva, feledve és elfeledtetve, egyszerű nép között, a természet hű ölén. Lelkem oly nyugodt, mint az előttem rengő vitzükör, mint a fölém boruló csillagos égbolt s szememben a hála könyei égnek, amért ilyen boldognak érezhetem magamat.

Valóban nyugalمامat nem zavarja meg semmi, csak egy álom ingerkedik velem.

Valld be, te bohó, ábrándos sziv, szivem, hogy egyszerre csak hevesebben dobogsz! Egy ifju, aranyhaju nőt képzelsz magad elé, a ki hófehér karjaival a veranda korlátjára támaszkodik s nyílt, messze szálló tekintetével a holdfényes, végtelen éjbe vész. Sugártermetének büszke körvonalai ott reszketnek előtted; látod, ahogy alakja koronkint megmozdul s hallod, ahogy édes hangja, mint a csalogánydal, megzendül a csöndességben:

— Gyönyörű szép az éj! és mi vagyunk a legboldogabbak a világon!

Igen! Mi vagyunk a legboldogabbak a világon, én szegény, boldogtalan gyermekem! Minden úgy történt, a hogy előre megálmodtuk s ahogy a távol csillagokban volt megírva: egymáséi lettünk s boldogok vagyunk mindörökre! Az ifjuság, mely soha vissza nem tér, nincs eltékozolva; virágai, melyek ha egyszer hervadás érte őket, menthetetlen odavesznek, — még illatoznak; a fény nem hullott ki lelkünkől s magunk előtt látjuk életünk áldó célját; miénk a küzdelem, a diadal, a béke! Itthon vagyunk.

S milyen jó, milyen édes így itthon! Jer csak hozzám közelebb, add ide liljom ujjacskaídat, nézz rám nyugodt, tiszta tekinteteddel . . . Oh, emlékezel-e még azokra a viharokra, melyeket e nyugodt, tiszta tekintet vert föl lelkemben?

Még most is fülembé cseng az a hideg, szomorú, metsző hang:

— Nem, nem! Nem akarok semmitsem hallani szerelemről, boldogságról! Az láz, az képzelet! Az egy álom, melyből csalódásra, veszteségre ébredünk! Szép szavak, sóhajok engem el nem kábítanak. Nekem a való biztos nyugalma kell: nem akarok szeretni.

Te mesebeli hideg teremtés! te jégnyugalom, te áldatlan büszkeség! Ilyen volna egy tavasz fény, dal, virágok, madarak és sugarak nélkül, amilyen te voltál. Körülöttünk ragyogott az egész természet s e pompában te mindent túragyogva által mozdulatlanul és szívtelen, nyugodt, tiszta tekintetedet rám függesztve, mintha azt akartad volna mondani:

— Fejtsd meg, ha bírod, szemem kék talányát!

S én felfogadtam az élő Istenre, a lobogó pokolra, hogy megfejtem azt! Kerüljön életembe, földi és égi üdvösségembe: megoldom a kék talányok titkát, mert nem akarom hinni, hogy nincs szived. Van, van, csakhogy — mint a tengerek gyöngyét — végtelen mélységek földik s végtelen megadás, türelem, szerelem és szenvedés kell ahhoz, míg halandó tekintet s kéz arra ráakad.

S a szenvedély zivatara összecsapott fejem fölött. Jártam haragos, vészes tengeren, elhagyatva Istentől, embertől egyaránt. Egy árny a végtelenben, de büszke, daczos és merész. Fájdalmimmal, haragos lelkemmel, sötét álmaimmal egyedül jártam ott s bevádoztalak az örök természetnek: mért vagy oly szép és szívtelen?! Eget, földet betöltöttem neveddel s a felhők zúgó szárnya, a süvöltő szél, a rohanó habok mind csak ezt a nevet harsogtatták szüntelen. Fel volt dúlva életem harmoniája, de mit törődtem én vele! Nevetségessé váltam azok előtt a hideg nagyságok előtt, akik sohasem égték, sohasem szerettek: mit bántam én! Elvesztettem mindent, mielőtt nyertem volna valamit s lelkem vészeihez képest csak játék volt a

vész, mely fölém nyomult s halállal fenyegetett.

Fekete vitorlával jártam a tengeren, a vészben; szilajon, merészen, mint azok, kiknek nincs mit félteniök s kiket nem rémit-het meg semmi sem, -- örvény, kőszikla, hajótörés legkevésbbé.

Orült, iszonyatos út volt.

A fehérszárnyú sirályokat fölöttem nem sodorta oly kiméretlenül a vihar, mint hajómat, melyet a tajtékos, eszeveszett hullámok végre egy szirthez vágtak s darabokra zúztak irgalomból.

Aláhullottam, — a mélységes mélybe le, le a tenger-fenék korállbokrai s gyöngyházai közé és ott feküdtem sokáig eszméretlenül.

Emlékezel-e még ébredésemre ott a part szürke fővenyén?

Holdfény játszott az ormokon és a tengeren. Fáradt szememet fölnyitottam s két csillagot láttam fölöttem ragyogni: a te kék-szemed csillagpárját. De többé nem voltak olyan talányosak.

Halkan, csöndesen egy-egy köny szivárgott a selyem pillák alá és halkan, csöndesen végigfutott arczod szirmain és lehullott kezemre. Oh megtaláltam — ott lenn a

mélyben, a tenger fenekén, a gyöngyök világában — megtaláltam a te dobogó, érző szivedet és nem volt álom! éreztem melegét, kezdődő tavaszának tiszta harmatát.

S ha ezután nem következett volna semmi! De hirtelen egy szikár, gunyolódó alak tünt fel a látthatáron, a ki magát atyádnak nevezte.

— Mit akar e leánynyal, leányommal? (harsogott fel durva hangja.) Nem elégszik meg a saját eszeveszettségével, még ennek a szegény teremtésnek is meg akarja zavarni a fejét? Szerencsére, oly időket élünk, midőn az ilyen romantikus álmok dőreségét mindenki könnyen belátja. A troubadourok világának régen vége van s holdfény és rimek immár nem elegendők arra, hogy valaki boldoguljon. Elhiheti, leányom mellett szívesebben látnék egy lócsiszárt, vagy disznókereskedőt, mint oly embert, kit költőnek neveznek. Én úgy veszem a világot, ahogy van, ahogy az Isten és a társadalom megteremtette. S bolond, aki másként veszi, másnak látja. Érzésre, szivre, semmi szükségünk többé, de életrevalóságra és pénzre annál inkább. Pénzzel mindent meglehet szerezni, mindent meglehet vásárolni, —

a nélkül pedig koldus és nyomorult az ember, Ifjuság, költészet, szerelem — szavak, szavak! és együtt véve az a valódi nevök, hogy «komédia». Azt hiszi, hogy én leányom jövőjét feláldozom eszeveszett, örült álmokért? Én a való talaját akarom látni lábai alatt, nem a holdsugarakat arczán. — Szeretem én is, csakhogy más szívvvel, más szeretettel. Nem a föllobbanás múló hevével, de a meggyőződés állandó melegével. Nem megfélekezéssel jelenéről, de aggodalommal jövője iránt. Azt hiszem, elég világosan szóltam s fölösleges, hogy többet beszéljek. Jer leányom, majd otthon meggyógyít a munka és a foglalatosság.

S a lány engedte, hogy szépen, kézen fogva, el, haza vigyék.

Talán még visszanézett, talán egy köny is reszketett szemén a tovariasztott, kedves álomért, — de vége volt, vége mindörökre!

Azóta bizonynyal meggyógyult jótékony munka s áldó foglalatosság mellett, mig én beteg szívemmel bolyongok ide s oda szerte a nagy világon és nem gyógyulok meg sohasem.

Miért is gyógyulnék meg? Nincs semmi szükségem arra a nagy egészségre, arra a

sok józanságra, arra a hideg bölcsességre, mely mind, mind szívem romjain épülne fel. Hadd maradjak csak én így, betegen, legalább így, gondolataim és ábrándjaim lázában égve, hamvadva, néha látom őt.

Látom, ahogy hófehér karjaival a veranda korlátjára támaszkodik s nyílt, messze szálló tekintetével a holdfényes, végtelen éjbe vész. Sugár természetének büszke körvonalai itt reszketnek előttem; látom, ahogy alakja koronkint megmozdul s hallom, ahogy édes hangja, mint a csalogánydal, megzendül a csöndességben:

— Gyönyörű, szép az éj! és mi vagyunk a világon a legboldogabbak!

Igen! mi vagyunk a legboldogabbak a világon, én szegény, boldogtalan gyermekem. Álmodni mindenkinek szabad s amennyi ember, annyi és annyiféle álom kél-száll körülöttünk és suhan el vándorárnyakként, keresztül az élet tarka szinpadán. Az egyik világot rázó időkről álmodik; szabadságról, viharokról, dicsőségről a második; apostoli hivatásról, ez, amaz mátyrkoronáról és mi az üdvösségről, a szerelem áldó békéjéről álmodunk. De, *álmodunk* mindannyian; ki napfényen az előretörő század gép- és kal-

már zajában, ki holdvilágon a lármátlan magány titokzatos csendjétől elborítva.

Álmodunk, — és legédesebb lesz majd az az álom, amelyből soha többé föl nem ébredünk!

FELDULT VILÁG

Az eső egy pillanat alatt néptelenné tette a parti sétányt. Mindenki bemenekült a kávéházba s ott ölte az időt, ahogy tudta. Én is odaültem egy asztalhoz s épen azon tűnődtem: cognacot hozassak-e, vagy rumot? midőn észrevettem, hogy asztalomnál egy ismeretlen, sajátságos tekintetű, különös fiatal ember ül. Fejét tenyerére támasztotta s mereven bámult a semmibe. Öltözéke rendetlen volt; haja rövidre nyírott mint a gályaraboké, szeme alatt mély, kék gyűrűk, álmatlanság, nyomor, lelki küszködések jelei. Szótlanul ült ott. Előtte az asztalon egy hegedű hevert.

Ütött-kopott alakja daczára, vagy tán épen ezért, nemsokára magára vonta az egész kávéházi közönség figyelmét. Minden tekintet rá volt irányozva. E koldus jelenség maga köré gyűjtötte a gondolatokat, anélkül, hogy egyebet tett volna, mint zavart villo-

gású szemével koronkint szertenézett. Balkezével olykor megsimitotta homlokát, majd mintha tekintete elől valamely árnyat akart volna elüldözni, hadonázott. Mozdulatain, arczán, egész lényén látszott, hogy valami csodálatos láz emészti.

— Honnan jön az úr? kérdé hirtelen, miközben egészen felém fordult s révedező tekintetét fürkészőleg nyugtatta rajtam.

— Én idevaló vagyok, de barátom uram...

— Ami engem illet, szakított félbe, én otthon vagyok mindenütt. Eszembe jutott a szép Balaton s megjöttem. Ért az ur egy kissé a muzsikához? Meg tudja itélni a jó vagy rossz játékot? No majd mindjárt játszom egyet — talán nem haragusznak meg érte a többi urak sem, aztán ítélje meg: érek-e valamit?

Tovább beszélt. Elmondta, hogy mily lelkesedéssel csüng ő a mult időkön, a hegedűsök korszakán s mennyire silány a jelenkor, mely csak reklámok után vesz a művészről tudomást. Reklám nélkül az ember éhen vesz s a ki büszke: még jobban meglakol. Szemefénye, míg beszélt, tévetegen égett; hangjai sokszor mormolássá szintelenedtek, sokszor meg egészen elhaltak. Kezeit ügyet-

lenül lógázta maga körül s minduntalan a fejéhez kapkodott.

Végre felugrott s megragadta hegedüjét.

— Nagyon gyöngének érzem magamat, sóhajtott. Tegnap egész éjjel vert az eső s ma még nem ettem semmit.

Bort hozattam; néhány kortyot ivott, aztán végig kergette a vonót a húrokon. A hegedű mintha sirt volna, majd ismét. elhallgatott.

— Nincs bennem elég higgadtság, mormolá a művész. A németek lejátszszák hangjegyeikből darabjaikat, ennyi az egész. De engem a szenvedély, a láz pusztít. Nekem nem kell a hangjegy, én egész lelkemmel bele akarok olvadni a hangokba s nem szeretem, ha a papírzörgés megzavar. Nincs bennem elég higgadtság, azért nem fogom semmire sem vinni. Sok lelki háborúságon mentem keresztül, de nem tudok lemondani. Valami mindig visszavon e fadarabhoz. — Tudja, ennek a fának az a tulajdonsága van, hogy együtt érez az ember szívével. Ha össze akarnám törni: felsikoltana.

Ismét végighajtotta a vonót a húrokon s a húrok csakugyan sikoltoztak. Pár perczig tartó előjáték után (mialatt a kávéházi közön-

ség nagy része asztalunk köré gyülekezett) *Joachim* egy koncert darabjához fogott. Fejét egészen a hegedűre fektette s éles tekintetét a földre szegezve végkép elmélylyedt a húrokról szétfolyó hangok özönébe. Ujjai alig hogy mozogtak, csak a vonó gyors futását, hajlásait látta a szem. A legcsodálatosabb dallamok egyike rezgett, zsongott körülém lágyan, édesen, gyógyítólag, meghatóan. Mikor a darab véget ért, a zenész hálás tekintetét vetett hegedűjére, mintha meg akarta volna neki köszönni, hogy olyan szépen zengett. Ugy rémlett: mélységes álomból ébred s ő is csak egyik hallgatója ama titokzatos hangszernek, melyet ismeretlen lények szellemérintései ríkatnak az ő kezében.

— Bravó! hangzott fel a közönség tetszése.

Nem sokat törődött azzal, hogy dicsérik.

Kértem, játszsziék valamit: *Erkel* Bánkbanjából. Nyugtalanul s némi megütközéssel tekintett maga körül, aztán rám s csak úgy, odavetve jegyezte meg, hogy megrendelésre nem tud játszani. Hozzákezdett a *Tartini* «Ördög szonatójájá»-hoz. Épp az az elmélyedés s ugyanaz a megkövülés! A vonó épp

úgy hánykolódott, futott, hajlongott; az ujjak ismét oly feltűnően keveset mozogtak, mint az előbbi darabnál.

Mintha egész zenekar játszott volna. Az egyik húr a dallamot verte, a második csengett, a harmadik sivitott, a negyedik nyögött, bűgött s együtvéve harsogtak, süvöltöztek. Mikor ama halhatatlan trillákhoz ért, melyeknél kísértetszerűbb trillák tán egy zenedarabban sincsenek, összevonta szemöldökeit és sötéten, hosszan nézett a földre le. A trillák csak ömlöttek, áradtak a húrokról és egyáltalában nem akartak véget érni. Már régen a végáriába kellett volna átcsapnia s még mindig a trilláknál időzött. Sem a hangokba olvadó lélek, sem az ujjak, sem a vonó nem akartak kiszabadulni e démoni bűvkörből. A trilla mind gyorsabb lett, mind hevesebb, lázasabb; félsírás, félkaczagás hangjait hallatta, de nem szűnt meg, csak folyt tovább, tovább, mint a medréről kitörő patak. Egyszerre rémülten kapta fel fejét a művész hegedűje fájáról s ijedten tekintett szerteszét. Remegni kezdett, mintha attól félt volna, hogy a sivitó s szeliemidéző trillák hallattára meg talál jelenni előtte az ördög — vagy már meg is jelent. E gon-

dolatra, e borzasztó eshetőség gondolatára, hirtelen; mintha kettévágták volna: megszakadt a trilla s tovább folyt az ária lassan, csengőn, a legutolsó akkordig, mely az egyik húrt kettépattantotta.

Bámulva néztem e különös ember arczára, melyről nagy csöppekben hullott alá az izzadság. Kimerültség látszott rajta s maga is panaszkodott, hogy nagyon el van fáradva.

— Gyenge vagyok a hegedűmhöz, szolt bágyadtan, pedig már többször megakartam vele birkózni. Ha játszom rajta: két nap-számos erejével játszom — hanem ez mind kevés, ez mind kevés! Egyszer már beálltam molnárnak, hogy hozzá izmosodjam: a gazdám elcsapott. Aztán katona lettem, csak azért, hogy erősödjem: elkergettek mint a félbolondot. Gyenge vagyok, érzem én ezt nagyon jól.

S e közben folyton törülte magáról az izzadságot.

— Mért nem megy fel Pestre? kérdém tőle szeliden. Ott felhasználhatná tehetségét.

— Nem kell nekem a nagyváros, válasszolt sötéten. Három évet töltöttem egykor Bécsben: elég volt az nekem. Jobb szeretek így a magam kényén: országutakon, útszéli

csárdákban, falukon. Zenémet ritkán értik, mert csak klasszikus darabokat szeretek játszani, de vannak napjaim, mikor csak a népdalhoz értek. Mindez a hangulat dolga. Végtelenül szeretnék művészetemnek élni, testtel-lélekkel egészen a művészetnek, de hogy ezt tehessem, hiába, nincs hozzá elég hidegvérem. Hideg vér nélkül nem lehet tanulni, pedig a művésznek nagyon sokat kell tanulnia. Nincs nyugalmam, nem tudok békét találni. Katángkóró vagyok. Nem bírok gyökeret verni. Valami üldöz, valami kerget. Éjszakáim oly álomtalanok, oly nyugtalanok! A lelki háborúságok (ezt a kifejezést gyakran ismételte) minduntal felzavarnak könyveim és hangjegyeim mellől. Szeretnék francziául tanulni, mert a francziáknak igen jó zenekritikáik vannak; vettem is magamnak egy nyelvtant, meg egy szótárt, im! most is itt vannak a zsebemben (kihúzta zsebéből a két elrongyollott könyvet), de nagyon ritkán jutok a tanuláshoz. Valami titkos hatalom kihajszol éjjelenként az ágyból s ilyenkor meg kell ragadnom a hegedűmet s órákig kell játszanom a sötétben... Oh ezek kétségbeesett hangversenyek!

Olyan különösen, olyan szomorúan hangzott ez a beszéd! Az ember önkénytelenül mély fájdalmat érzett a ragyogó tehetség e roncsainak láttára; értelme olyan volt, mint az egymásra torló felhők közül ki-kivillanó napsugár; művészete a láz symphoniája, chaos, melyben égő szilánkok röpködnek.

Alig végezte beszédét, ismét játszani próbált, csöndesen, mintha csakis magának játszanék.

A «*Velencei Karneval*» ismeretes áriáját játszotta folytonos változatokkal. A hegedű hangja fokozatosan erősödött, a változatok mindjobban gyorsultak. Harmincz-negyven változat jött egymás után s ömlött egymásba, mint a hullámra toluló hullám. — Bámulatos erőt fejtett ki hegedűjén. A szem belekáprázott ujjainak sebes mozgásába, a — zűrzavaros hangzönből alighogy kitetszett a tiszta dallam. A húr ráfeküdt a hegedű fájára és sirt, csodásnál csodásabb hangokat hallatva. Majd mintha fátyol borította volna a húrokat, ismét mintha minden húr üveg-
ből lett volna — tisztán, csengően zengett; majd merő disszonanciák közt vergődött az ária, majd egyszerűbben bármely népdalnál.

A közönség tapsolt, de a művészt nem látszott érdekelni a tetszés zaj. Tovább játszott, zavaros hangok tömegén át egyszerre csak keresztül tört a *Ridley* Konrád szóló-darabja, a «Velencei emlék» s a művész azt annyi bensőséggel játszotta, hogy könnyek szöktek szemembe.

Nem fogytam ki a csodálkozásból és a bámulatból. Szememet mind élesebben és fürkészőleg függesztettem e különös ember arczára, a ki ennyi tehetséggel, ily igaz lelkesedéssel, a valódi ihlet e tiszta tüzeivel bolyongva, ismeretlenül él, falukról falukra kóborog, dúltan, kuszáltan, mint egy második *Csermák*.

A koldus művész újra megtörülte homlokát s nagy kortyokban nyelte a bort. — Szemei annyira villogtak, hogy sokszor nem bírtam ki tekintetét. Mintha villanytűzbe néztém volna.

— Ni! kiáltott fel hirtelen, tekintetét a kávéház egyik szögletébe vetve, hiszen itt cigányok is vannak, — irigy nép, de én rám ne irigykedjenek!

Ezzel felkapott az asztalról egy tányért s körüljárta a közönséget. Mindenki szívesen adott neki: csakúgy hullott a bankó a tányérba.

Mikor ezzel készen volt, odament a cigányokhoz, eléjük lökte a tányért:

— Nesztek! Igyatok egyet *Kristofek* Sándor egészségére, a hegedűmre pedig vigyázzatok reggelig.

Mire azok felocsúdtak az álmélkodásból, ő már kirohant.

Késő álmomban is láttam hegedűjével s úgy tetszett, mintha még mindig hallanám hangszere sivitó, vérfagyasztó hangjait.

SAISON UTÁN

OH! ez mégis nagyon szomorú nap! A saison legutolsó napja s hozzá: mily őszi es éggel, ködfelhőkkel, esővel, szélviharral. Az idő kérlelhetetlen. Egyetlen sugár sem hull a földre befényesíteni a gyászt, mely a letűnt nyár emlékein és álmain borong. A sétányok murvás talaján barázdákat mossott a zápor; a levelek zizegve omlanak alá és olyan különös tánczot járnak a levegőben; a boltok bezárva, — kihálva minden. Az ember azt hinné: mindez lehetetlen. — Rám legalább olyan furcsán, olyan kísértetiesen hat ez a csöndesség, ez a zajtalan-ság itt, ahol megszoktam az életet, a pezsgést, a tarkabarkaságot. Még csak árnya sem található annak a kedves elevenségnek, melynek a vége most ennyi némaság.

Az utolsó nap! Fölébredek, kinyitom ablakomat, mely az esplanade fölött a távol vizre nyílik és látom, a mint a még hátra-

maradott fürdővendégek sietnek a hajóra, a mint a bérszolgák hurczolják a podgyászt, a matrózok sürgölődnek s a hajó kürtője, mintha óriási gyászzászlót lengetne, vastag füstgomolyokat bocsát ki magából, aztán egyszerre éleset füttyent a jelsip (mintha felsikoltana), a kerekek mozdulnak és zakatonni kezdenek (mintha csak zokognának), a hajó indul . . . az utolsó nap őszi borulatában az utolsó vendégekkel az utolsó hajó! Nézem, a mig csak láthatom; egy mindjobban kisebbedő sötét pont az, végre csak akkora, hogy egy könyecsepp teljesen elfödheti. Aztán belevész a homályba, eltűnik.

A sétatéren néhány pulyka sétál szomorúan, melancholikusan, nyakával és fejével majdnem a földet simítva s szemet keresgélve az őszi-rózsa-gruppok közt; más senki. Egyedül a pulykák, szakadozott «puj-puj!» és «pij-pij» kiáltásaikkal. Kettő közülök felül az egyik pad peremére, a fejét szárnyai mellé dugja s szundikálni próbál. Olyan komikusak, ahogy így szundikálgatnak ott a pad párkányán! Mintha bólingatnának is . . . vagy talán épen köszönnek?! Azon a padon a nyár folytában két öreg és eléggé ismeretes kávéénike szokott üldögélni: —

tálán épen az ő árnyaik váltogatnak ily szeszélyes alakokat! Szinte kedvem kerekednék odakiáltani hozzájuk: «Gut Morgen Frau von Grabeletz, gut Morgen Frau von Kekevetz!» S a két pulyka, mintha sejtené gondolatomat, visszarikácsol: «Puj-puj . . .»

Oh, mikor ezek a fák még virágoztak s s mikor ez árnyban még csalogányok daloltak! Mi minden történt a levelek fakadása és hullása közti időben! Hány fényes kép ragyogott ez elhagyatott kút körül, mennyi ábránd s kalandok tanúja volt e part, mily sok bohóságot láttak e falevelek, melyekkel most élettelen tánczot lejt a szél, végig a néptelen sétányon, a Balatonig! Vége van! S mindenben látszik a megindulásnak legalább egy vonása, a gyászból egy parány, csak ez a nagyfejű ércz-szobor (a Kisfaludy Sándoré) áll hidegen, meredt szemekkel, közönyösen bámulva bele a végtelenségbe s hosszú vasköpenyében biztos menhelyet találva minden szentimentalizmus ellen. Nem is sejti, hogy e szivtelenséget, vonásainak e kétségbeejtő ridegségét és közönyét mily kegyetlenül megtorolják azok, kik egykor ide állították: «Zalamegye tisztelői». Az új szobor — hihetőleg kisebb fejjel s derültebb

arczvonásokkal, meg néhány röffel rövidebb köpenyben — már útban van s október havában elfoglalja a mostani szobor helyét. A költő zalamegyei tisztelői ugyanis néhány év előtt, (mikor ezt a szegény szobrot olyan nagyon gyakran gúnyolták,) elhatározták, hogy új szobrot készíttetnek s erre ifj. b. Vay Miklóst kérték fel. El is küldtek neki rögtön egy arczképet, hogy a mintát csinálja meg utána. Vay aztán néhány hónap mulva leküldte a szoborbizottságnak az új szobor mintáját és ezer szerencse, hogy a bizottság több tagja azonnal ráismert benne Kisfaludy Károly sikerült alakjára, így aztán még idején lehetett a bajon segíteni s évek mulva, végre csakugyan elkészült a költő új szobra; — már, mint mondják, útban is van, kilenczezer forintba került, októberben állítják fel és májusban az új saison megnyitásakor fogják ünnepélyesen leleplezni. Hát ezzel a régivel akkor vajjon mit csinálnak? Ennek ugyan sem Sümeg, sem a nemzeti muzeum nem veheti sok hasznát, hanem azt megtehetik, hogy jó pénzért eladják majd — indus-istennek. Mindenesetre van benne annyi ijesztő, amennyire szüksége lehet egy ilyen ércz-istennek, hogy imponálni

tudjon s állandó tekintélyt biztosítson magának.

A szomorú napot, melyben — mint az éjszakai ködben egy álom-ember — bolyongok: e szobor jelenléte igazán még szomorúbbá teszi. Fáj ez a «tisztelet», melyen mosolyogni kell; ez emlék látása, mely nem juttat eszembe egy sort sem ama kedves regékből; e sivár megmerevedés a szobor-költő széles arczán, ez irtózatos üregek szemében s e borzasztó több mázsás köpeny azon az emberen, kit délczegnek ismert mindenki s ki oly könnyen folyó strófákat irt! A dél-előttet valahogy csak előgyelgem körülötte, meg a vizparton, várva: mikor tűnik fel a láthatáron ismét, a Siófokról visszatérő hajó, e szerencsétlen szobornak nemkevésbé szerencsés és dividendákat sohasem fizető névrokona.

A hajó, pontban déli tizenkét órakor, természetesen üresen, visszaérkezik Füredre. És mégsem egészen üresen. Hoz egy embert, a kivel együtt ebédelhetek: a kapitányt. — Csöndesen felballagunk az étterembe, még csendesebben helyet foglalunk, ebédelünk szó nélkül, kívülünk — két álmos pinczért kivéve — egy lélek sincs abban a nagy és

máskor szorongásig telt étteremben. Holnap már ezt is bezárják; a konyhakémény nem füstöl, a szakács nem főz, a vendéglős elutazik.

A mint így ebédelgetünk, egyszerre csak «kipp-kopp», — kopogást hallunk, végig a folyosón, aztán a külső teremben, majd meg olyanféle hangokat, mint mikor a hegedűt hangolják . . . Hogyan? A cigányok még itt vannak? Csakugyan, a cigányok! Holnap telik le a szerződésük, még ma muzsikálnak, — játszanak utoljára. No, legalább nem a falaknak játszanak. Kikeseregphetik magukat szabadon; a kapitány is, meg én is, segítünk nekik keseregni.

Elkezdik az én nótámmal, melyet a saison elején nagyon megkedveltem; szerettem volna tőlök a szövegét is megtudni, hanem azt nem tudta senki közülök. Akkor aztán irtam én magam szöveget erre a nótára, hogy még jobban megszeressem. Ezzel a szomorú kérdéssel kezdődött:

„Hull a rózsza, fogy az élet virága . . .

Én istenem, meddig leszek még árva?!

Akkor még nem tudtam, most már legalább tudom rá a választ is. Az a sötétkék

mennyezet, melynek csillagfényeivel annyit társalogtam s e viz, melynek minden titkát ismerem, megfeleltek rá nekem. Most tán szomorúbb vagyok, mint mielőtt ama választ hallottam volna, de annyival nyugodtabb.

Most elhagyták, megpihennek, aztán a «Serenad-Walzer»-t kezdik játszani. — Én bizony elfeledtem már annak a spanyol zeneköltőnek a nevét, a ki ezt a walzert írta, de annyi bizonyos, hogy igen csinosan megírta. Régi darab; mostanában elővették és újra megkedvelték. Kissé szentimentális a sok epedezéstől és fájdalomtól, de lehet, hogy költője erről nem tehet. Nem mindenkinek van olyan szerencsés természete, mint Simon barátomnak, aki pár nap előtt limonádéízű pathoszszal állította előttem, hogy nincs olyan érzelem, melyen uralkodni ne lehetne s hogy az ember mindig maga az oka, ha egy érzelemnek teljesen átengedi lelkét s ezzel szerencsétlenné teszi magát. No, persze, hogy így van! Hanem hát minden theoria és életbölcesség daczára sokszor, sőt legtöbbször, mégis csak másként történik és megyik az is, hogy a saját bölcessége csúfolja ki az embert. Én például

még mindig jobban szeretem a fájdalmat, ha él, mint a boldogságot, ha az mozdulatlan. De megjön az az idő, midőn majd megszünöm költő lenni s tán újra fogok születni és akkor lesz eszem és semmiesetre sem születek költőnek, hanem leszek disznókereskedő vagy lócsiszár és boldog leszek és akkor ráállok a Simon barátom álláspontjára és nem hagyom elragadtatni magamat semmiféle érzelem által, hanem gyűjtöm a pénzt, megnősülök csak azért, hogy feleségem legyen, eszem kitűnő étvágygyal és alszom egészséges, álomnélküli álmokat!

Még mindig a Serenade-Walzert húzzák. Emlékezel arra a szép, halavány, szenvedő leányra, kedves kapitány barátom, a ki ezt a walzert olyan nagyon szerette? Hogyne emlékeznél, hiszen oly feltűnően szép alakot lehetetlen oly hamar felejtani! De multja történetét nem tudod; majd én elmesélem röviden. Az, akit szeretett, elég gyáva volt őt elhagyni s egy más valakit vett nőül. A lány, kinek egész lelkét betöltötte e szerelem, a viszony felbomlása után súlyos beteg lett; kissé fellábadván, az orvosok fürdőőr-fürdőre küldték őt, így fordult meg a szegény itt is, ahol aztán véletlenül találkozott

azokkal is, a kik a lelkét meggyilkolták. — Te nem láttad, hanem én láttam e találkozást a sétatéren. Akkor is éppen a Serenade-Walzert játszották. Alig hangzott el az utolsó akkord, ennek a szép lánynak (mintha kísértetet látott volna) egyszerre magasra húzódtak a szemöldökei, szemébe könnyek szöktek, gyönyörű feje csüggedten aláhanyatlott, mint egy lilomé s úgy kellett a sétaterről, félájtan hazavinni. A fürdővendégek tovább sétáltak gondtalanul s kik e jelenet váratlan előidézői voltak: férfi és nő, nyugodtan ültek egy asztalhoz reggelizni. Az a halavány lány meg a haldokló lilomok mindig eszembe jutnak, valahányszor e walzert hallom.

Most meg milyen kedves magyar dalba kaptak!

Sötét az éj, messze van még a reggel . . .

Tekints reám gyönyörű két szemekkel!

Az a két szem, mint a csillag, tündöklök,

De a szivem, szegény szivem, haldoklik!

Hányszor elbúsultunk, elszomorkodtunk mellette! De csak addig, míg a frissét rá nem rántották:

Mikor anyám házasított:
Három kotlós tyúkot adott!
Ragyogó csillaga!
Olyan fura kis uram van:
Kukoricza nadrágja van!
Ragyogó csillaga!

Hát kinek ne jönne meg a kedve az ilyen bolondos nótáktól?! X. asszony egész lelkesedéssel énekelte s tán emlékezel rá, hogy még hangversenyen is énekelteni akartuk vele, mit ő szívesen is megtett volna, hanem az ura nem engedte meg, mert attól tartott, hogy másnap őt minden jobb ismerőse «kukoricza-nadrágos» embernek fogja cizimezni.

Hát erről a csárdásról, amit most húznak, nem emlékezel vissza senkire? Tudod, kinek volt ez a kedvencz csárdása? Annak a pajkos szőke lánynak, akinek a fejét Nagy Imre barátunk szerette volna — *szivarszopókának*. Mily bohó ötlet! Szivarszopónak egy női fejet! Hogy' is van ennek a csárdásnak a szövege?

Ki volt itt, ki járt itt?
Kinek a pipája maradt itt,
Régi szeretőm, hej! az járt itt,
Annak a pipája maradt itt.

Lelkemre, ezek a cigányok kitesznek magukért az utolsó napon! Sorra játszszaák a legjobb darabokat, mintha beszélni akarnának velünk, mintha minden dallal egy-egy emléket akarnának felidézni a multak temetőjéből s dalaik hangulata néha annyira találkozik titkon tovább-tovább fűződő gondolataimmal, hogy mosolyognom kell a véletlen e játékán, mely észrevétlenül ily öszhangot hoz létre egy élő lélek némasága s egy darab holt fa hangjai közt. Mint fényes álmok vonulnak el szemem előtt multam jelenetei; kevés, de jól eltemetett örööm fénye visszavissza csillan a mélyből; elpazarolt érzéseim, hiába ontott könyeim történetét mintha csak újra élném e fájó hangok hallatára. Most egy cotillionra emlékezem, melyet — igen érdekesen — ülve tánczoltam végig egy rejtélyes kisasszonynyal. A rendező egészen megfélekedezett rólunk, mi pedig csak a táncz végén vettük észre, hogy elfeledtek bennünket. Folyton csevegtünk, a jó ég tudná megmondani mi mindenről, — most már csak arra emlékezem, hogy én gyanakodtam e leány földiségében s a lámpáktól gazdagon ragyogó teremben úgy tünt fel előttem, mintha fűrtjei, két nagy szeme s

ajka is nedvesebbek lettek volna; — a keze meg olyan jéghideg volt, mintha éppen akkor bukott volna fel a víz alól, mely holdas tükrével a terem nyitott ajtaján át kísértetiesen bevilágított elénk . . . Ennek a dalnak a hangjai mellett meg, zártkörű bálban, letérdeltem egy szép nő előtt, hanem ezt a merész manővert egy kis gyermekkel maszkiroztam, a ki éppen előtte állt; úgy látszott, mintha a kis gyermek előtt térdeltem volna . . . Senkinek sem tűnt fel, hanem az a nő észrevette, megértette.

Most elhagyják a táncdarabokat és újra egy bús magyar dalra gyujtanak. Ismerős dal s mikor ilyen szépen játszszaák mint a pécsiék, akkor igazán szivreható is. Egyszerre úgy rémlik, mintha igazán «ereszkednék le a felhő» és «hullana a fáról őszi eső» . . . Gyászos üzenetet mond minden húr s annyi fájdalom szól szívemhez, amennyivel szerencsétlenségemre — nem tudok megbirkózni. Meg kell szakasztanom az élvezetet, nem hallgathatom tovább a zenét. — Hagyjátok abba jó emberek! Esteledik. — Pihenjete le. Holnap ugyis egész nap utaztok. Jer, kapitány barátom, elég volt a — requiemből!

Felkeltünk s hazafelé indultunk. Azon a nagy termen, melyen most utolszor haladtunk át, úgy hangzóttak végig lépteink, mintha egy ivezetes sirbolt tornácán mentünk volna végig: kongtak és viszhangoztak azok. A saison utolsó hangja egy erős ajtócsattanás volt.

BAKOS SZOMSZÉD

SZÜRETELTEM. De bizony az egész csöndesen ment. A szedő-lányokat két csöbör-hordó legény mulattatta apró, dévaj történetkével; csak koronként hallatszott egy-egy jóízű kaczaj, az is hamar elhangzott. Bementem a présházba, leültem egy félakós hordóra s szóltanul néztem, ahogy Bakos szomszéd tánczolt a kádban, zötyögtette a szüretes zsákot s tiporta a mustot az öblös bocskába.

Bakos János szomszédomat kivétel nélkül mindenki jól ismeri. Alsó-Eörsön, sőt valamivel meszebb is. Balaton-Füredig meglehetősen népszerű ember. Mulatságos és eredeti ember. Hatvan éves s ezalatt a hatvan év alatt sokat gondolkozott, sokat tapasztalt, persze csak úgy a maga módja szerint. — Tudálékos, okoskodó. A kalendáriomot min-

den rémtörténetével együtt kívülről tudja s nincs nagyobb öröme, mintha fecseghet valakinek s az a «valaki» meghallgatja. Középtermetű, bamba arczczal, apró, fénytelen szemekkel, söрте bajuszszal és szakállal. Egy kis szőlője van itt a szomszédomban, az minden vagyona; abból él! Körülbelül három hold, egy kis nádastetejű vityillóval, mely a helyett hogy neki fordulna: elfordul a Balatontól s árnyas fák közé rejtőzik. Közvetlen előtte gyalogút vonul el, melyet a szőlőhegy szét-szórt lakói emberemlékezet óta használnak, mert legrövidebb út a mersei kúthoz, meg a faluhoz. De a ki arra megy: meg kell adnia a vámot s legalább is néhány barátságos szót váltani Bakos szomszédal, mert hát «a ki az ő utján keresztül megy — így-úgy — tisztességtudó ember legyen, különben nem engedi meg, hogy a fundussát koptassa!»

*

Bakos szomszéd, kalapját mélyen a szemére húzva (a mi nála azt szokta jelenteni, hogy a törkölypálinkából már kivette a maga részét), elkeseredetten tiporta a szüretes zsákot s facsarta ki belőle a sáros színű mustot.

Egyszer csak észrevette, hogy ott ülök előtte.

— Hejh! tekintetes uram, szólalt meg, nagyon csöndes a szüretünk! Az ember szívé csaknem összefacsarodik, hogy nem lát semerre se jó kedvet. Még csak tiz év előtt is — beh máskép volt minden! De most hiába! ki tehet róla? Minden az adóba megy. Végrehajtót, finánczot sohasem láttunk anynyit, mint néhány év óta. Elszaporodnak, mint a gomba. Be sem várják, míg az ember valamit eladhat, még lábán lefoglalják a gabonát, ágán a gyülmölcsét . . . rosszul van ez, bizony Isten rosszul . . . Katonára, háborúra kell a pénz, meg Isten tudja még mi mindenre! Azért nincsen kedv semerre sem! Hejh, ha a Burján komám lehetne miniszter, majd megmutatná ő, hogy így, meg amúgy!

— Hát aztán hogyan csinálná el ezt a Burján koma? kérdeztem kíváncsian.

— Már az az ő dolga, válaszolt Bakos szomszéd teljes nyugalommal, mint aki egészen megbizik a Burján koma bölcsességében.

— Meg van vele elégedve a falu, mióta a biróságot viszi?

— Ember a talpán s olyan igazságos mint egy Mátyás király. Sohasem kívánunk jobb birót magunknak. Galiba, izgága, határ-elszántás, tolvajság, mindaz kismiska neki. Hamarosan kiderít minden turpisságot, szigorúan büntet s nem tart haragot.

— Hát kigyelmed nem visel semmi hivalt a faluban, Bakos szomszéd?

— De bizony volt róla szó. Árvagyámnak akartak, hanem az a czudar Buzi Pista azt fundálta ki rám, hogy én olyan ember vagyok, a ki a magam szőlejét sem tudom megőrizni, hát hogy tudnám akkor megőrizni az árvák pénzét. No már pedig ebből egy szó sem igaz...

A két csöbör-hordó legény épen ebben a pillanatban lépett be a présházba s vette le a teli csöbröt a rúdról, hamarosan beledöntve leveses tartalmát a kádba, hogy csak úgy freccsent Bakos szomszéd mustos alakja körül. Bakos szomszéd utolsó szavait még hallották a legények s kíváncsiak voltak rá és megkérdezték tőle, hogy mi lehet az, a miből egy szó sem igaz?

— Hogy én nem tudom a szőlőmet megőrizni, mormolta Bakos szomszéd bosszúsan.

— No már abból ugyan semmi sincs, az már csakugyan hazugság! Ilyet csak a rágalom mondhat Bakos szomszédról.

S a két legény alattomosan összemosolygott. Bakos szomszéd a zsákkal volt elfoglalva, hát nem látta. De én mindjárt sejtettem a tréfát s vártam, hogy mi lesz belőle.

— Már az igaz, hogy Bakos komámnál jobb szőlőpásztort az Isten még nem teremtet. Egész éjjel őrzi a szőlejét. Bizony nagy gondot adna a tolvajnak, a ki kigyelmedet meg akarná károsítani!

— Az igaz, folytatta a másik legény, hogy olykor mégis csak lelegelték néhány tőkéjét Bakos komámnak, de ilyenkor a koma nem volt otthon s másra bizta az istarázsálást.

— Ejh, vágott közbe Bakos szomszéd, megesett biz' az, de fogadom, hogy többé nem esik meg sohasem!

S ezt olyan büszkén mondta, hogy bizonynal sokan elhitték volna neki, de Csupor Peti meg Szedres Palkó sehogysem akarták elhinni, hanem a helyett újra összemosolyogtak s felém hunyorgattak, aztán vállukra kapták a kiürített csöbröt s mentek a szedőkhöz.

Csupor Peti még egyszer visszapillantott az öregre, mintha azt akarta volna mondani: «Várj csak, várj! Majd nem beszélsz ilyen fennen holnap reggel!»

Bakos szomszéd mindebből semmitsem vett észre, de büszkén, módosan s azzal a benső öntudattal, hogy: «No, hiszen ezeknek jól odamondtam» — tovább tánczolt a szüretes zsák tetején.

*

— Mikor akar szüretelni Bakos szomszéd? kérdeztem tőle mihelyt magunkra maradtunk.

— Holnapután, tekintetes uram. Addig itt bevégezzük.

— Sok borra számít?

— Bizony lesz vagy 80 akó, hanem igazán nem tudom, hogy mibe szüreteljem, mert hordóm csak 15 akóra van.

— Hát aztán, hogy segít ezen a bajon?

— Majd a jó Isten valahogy csak megsegít. Talán nem kell a termést a Balatonba önteni.

— De ha nem néz hordó után! A tavalyi bor árából nem ártott volna néhány forintot hordókra szálni.

Bakos szomszéd válaszolt:

— A tavalyi bor ára! Ejh, az azért nem

lett elpazarolva. Egy darab kaszálót vettem rajta a felvégen.

— De hát mi szüksége van kigyelmednek a kaszálóra, Bakos szomszéd? Sem ökre, sem szamara, tehene. Hordóra meg ugy-e kellene?

— Igen ám! magyarázta ki magát titokzatos bizalmassággal, de a kaszálóval juss is jár, halászat, nád-aratás, apadás.* — Aztán az embert mindjárt többre tarják a faluban is! Igazán nem hittem volna, hogy Bakos szomszéd ilyen nagyravágyó ember. Pedig hát mindhiába vette azt a kaszálót, mindhiába volt a juss, a falubeliek azért mégis tréfára vették az egész Bakos Jánost kaszálójával együtt!

*

Pitymallott. A kenesei partok fölött a hajnal bibora reszketett s a vizet bágyadt rózsaszínnel árasztotta el. A nádas zsidongott, susogott. Bölönbika, szárcsa, bicicz megkezdtek hajnali hangversenyöket; egy-egy küszvágó sikongatva röpködött a víz valamely pontja fölött, azután széles szárnyait hosszan kieresztve, nyilsebességgel csapott

* Így hijják a partlakók azt a darab földet, melyet a Balaton apadása után nyernek.

le a Balatonba s piros csőre közé ragadva a jól célba vett apró halat, tovaszállt a nádas mentében. A halászok kifelé eveztek az éjjeli «fogás»-sal.

Szeretem nézni e kedves, nyugalmas őszi hajnalt a Balaton fölött. A lassan emelkedő nap bemosolyogja az egész vidéket, a szőlőkoszorús hegyeket s a parti rónát, melyet susogó nádas szegélyez. A viz csillog s a támadó szellőben gyenge bodrokat ver. A halászok evezőcsapása kihangzik a messziből s a futó csónak után fényes fehér sávoly marad el a viz színén. Oda siettem kikötő tanyájukhoz, melyet nem sokára hajójuk is beért. Kérdésemre, hogy «volt-e jó fogás?» a gazda kedvetlenül dobta kormánylapátját a csónak fenekére:

— Ejh, fogott rajtunk a Bakos koma átka, ennyi az egész.

— Hát mit vétettek kendtek — Bakos komának?

— Kinevettük, ahogy meg is érdemli. És az a nevetés olyan jól esett, hogy többet ért egy egész háló halnál.

— Történt vele valami furcsaság?

— No de még milyen. Hát úgy volt, hogy épen a tekintes uram szüretjén kötötte

az ebet a karóhoz, hogy így meg úgy, soha sem tudja istarázsálni jobban senki a szőlejét, mint ő kelme, meg hogy abból ugyan nem eszik semmiféle kupczihér. No, hát Csupor Peti elmondta ezt az ökrész meg a csikós gyerekeknek s azok tegnap este összebeszéltek. Három beállított hozzá s tartotta szóval; kérdezősködtek, hogy «mit tud Bakos koma a messzi Muszkaországról?» — Bakos koma aztán beszélt nekik Muszkaországról sok bolondot és sokáig. Azalatt a másik három pásztorgyerek egy egész szőlő-útját leszüretelte tarisznyákba, kosarakba. Hajnal felé aztán megköszönték szépen a muszkaországi historiákat Bakos komának s tovább álltak. Mi éppen akkor jöttünk keresztül a fundusán. «Jó reggelt szomszéd! Nincs-e hiba a szőlő körül?» — «Nincs bizony, felelt vissza, nem is lesz, míg Bakos János az őrizője!» «Hát ezt a vágót már megszédte, Bakos koma?» szoltunk neki. — «Melyik vágót?» kérdezte. — «Ezt itt ni! Nincs ezen egy hitvány billing sem!» No, hallottunk aztán olyan átkozódást, aminőt még soha, de nekünk nevetni kellett, majd eldültünk a kaczagástól. Ekkor aztán minket is megátkozott s elmondta rólunk, hogy a

személtapátjának is tisztességesebb ábrázatja van mint minékünk s hogy sohase fogjon a hálónk egyebet ráknál meg keszegnél!

Elképzeltem, hogy Bakos szomszédnak milyen lesz a mai napja. Az egész falu csak róla fog beszélni. S a ki csak találkozik vele, mindenkinek lesz egy-egy gonosz kérdése hozzá: «Mit csinálnak Muszkaországban, Bakos koma? . . .» Csupor Peti pedig bizonyynyal azt kérdezi tőle: «Hé! koma! mióta szüretelünk éjszaka?»

*

Délután föl akartam sétálni a faluba. — Keresztül Bakos szomszéd fundusán s a mersei réten. A szomszéd ott hevert a háza előtti pázsiton, a lombos diófa árnyában, egy nagy kézi kerepünek a nyelét szorongatva. Lépteim zajára felriadt és elkezdett kiabálni.

— Egy tapodtat se tovább! Nem, egy lépést se, ti zsványok! Jöttök ugy-e megkérdezni, hogy mit csinálnak Muszkaországban! Kötelet fonnak a számotokra, haramiák. Te Tehenes Pista, te Csordás Dani, meg te Kanász Gyurka, ti lesztek az elsők, a kiket felhúznak az akasztófára! Szüretelünk-e éjszaka? Majd megszüreteltetek én titeket

a Burján komámmal, a biróval. Majd megmutatom én, hogy ki vagyok, Bakos János vagyok, a kit megraboltatok, de nem viszitek el szárazon; megkerül még az a szőlő, vagy a torkotokra forr. — Egy lépést, egy tapodtat se tovább, mert lüvök! (megmozgatta a kerepü nyelét s föl akart emelkedni, de visszahanyatlott.). Megöllek czüdar, megöllek, ne tovább! Ugy-e Csupor Peti a neved te drágalátos mákvirág, ördögök czimborája, boszorkányok pemetéje, te?! Hé! biró uram, el kell fogatni a gazembert, feneketlen tömlöczre vettetni, sűrű, sulyos lánczra veretni! Ott a helye . . . ott a többinek is. Minden szőlőszemért egy lánczszemet nekik! Hóhért, akasztófát a tolvajoknak!

S két kezével verni kezdte a pázsitot, mintha egy vergődő gém verte volna a szárnyait.

Az öreg végkép el volt ázva. Hihetőleg keserűségből itta le magát.

A megszedett szőlő-út tőkéi sorban ott álltak előtte s a gerezdek helyén támadt üresség — megannyi vádoló tekintet — szomorúan meredt rá a sárguló levelek közül.

Szó nélkül haladtam el mellette.

HÓVIHAR

A BALATON-MELLÉK legszebb, leghűbb s legnyájasabb évszaka rendszeren az ősz, október elejétől november közepéig. Szüret után mindig fájo szívvel hagyom el e vidéket, úgy érzem, mintha marasztana minden. Most is marasztott! Ugy előttem áll az az alkonyi óra, mikor Fürednek búcsút intetem s kocsim megindult Tihany felé, hogy a ré'házhoz rö pitsen. Nem, nem tudtam oly könnyen megválni! Még egyszer be kellett járnom a daltalan ligetet, a néptelen sétányt s látnom kellett a partokat, melyek előtt leszerelt hajóm rengett. Hány vihar emléke támadt fel újra lelkemben s egyszerre mily nyomasztó, nehéz bánat hullott reám komor fellegek árnyaként! A hárserdő sápadt koszorúja szomorúan zörgött fölöttem s lombja, levele halkán omlott a fátyolos levegőn át

a fenyérre. Az alkonyi szél zokogva barágotolta végig a mezőket — és minden, de minden bánatra, gyászra vallott. A hervadó természet valamennyi titkos hangja mintha egy-egy nagy, néma esengéssé olvadt volna össze: marasztalt. Mintha váltig fülembecsengett volna az a visszakérő, visszakövetelő siránkozás! Ruhám megakadt az indás folyóka csipkéibe s a parthoz ütődő habok lábaimat csókdosták: »Ne menj!«

Ne menj? — De ha kerget, úz a nyugtalanság ki a bizonytalanba, a messzibe! — ha meg akarom találni a boldogságot, mely hitegetve már megmutatta fényes arczát nekem! ha lelkemben fájó vágyak tüze ég s nagy könnyekkel szememben epedek kúszált álmok helyett édes valóság után! Hogy maradhatok e pokollal szivemben? Hiszen alig ismerek magamra többé! Egy év zajlott . . . . nem, nem! csak vonult el fölöttem, csöndesen, lassú, rendes szárnycsapással, mint ahogy az alvó albatrósz repül az atlanti óceán színén. A viharok régen mögöttem, — a láthatár vonaláról aláhullanak a mélybe az utolsó fellegek, — a tenger, mely hajómat árnyról-árnyra, habról-habra dobta, megszeldült s nekem béke kell,

béke, bármily súlyos küzdelmek árán. Elég volt az álomból! szükségem van az ébredés világosságára. Holdfényből, hullámszongásból élni nem lehet. A költészet világa szép, oh, szép valóban, de ebben a józanúl realis, hidegen okos, számítóan nyomorult világban az ember ölje meg magában a költőt, hogy boldogúlhasson. El tehát, el innen! Nincs időm, hogy alakom széthullott vonásait összehalászszam a multból! Veszteségem díjában majd ad az isten nyereséget, — ha ad.

Ej, még sokáig tartott volna a monológ, de fuvarosom káromkodása felvert gondolataimból. Szidta a bomló időt és siettetett, én nem láttam csak könnyű, alant szálló felhőket a nyugati égen. Azok miatt kell oly nagyon sietni? Azok miatt. Eső és északi idő jön; a komphajó pedig bizonytalan jármű, nem mehet mindenféle időben.

Aszófő magasságából jól belátni a Balaton egész vonalát. Badacsony felé már esett s a vizen meglátszott az északi szél haragja. Ismerem ezeket az időket. Elég dolgom volt velök. Láttam mint nyomúl fölebb és fölebb az a majdnem áttetsző, egyszínű felhőtömeg a viz sötétzöld lapján, hogy tör előre

a szélvonal. Ma nem megyünk át a kompon. Evezővel ilyen időben nem boldogul az ember a Balatonon. Eső és szél csakhamar beértek bennünket s így nem maradt más hátra, mint néma rezignációval túrni a záport a tihanyi klastromig. Ide aztán bemene-kültünk. Jó hely ez, szívesen látják az utast, itt maradunk éjjelre.

Van nekem e klastromban egy igen kedves «papom», egy szép, magas szál gyerek, a kire bizony a szive szerint vet-hetne pillantást akármilyen kényes izlésű kis-asszony, csakhogy «pater Josephus» barátunk sugár termetéről, így ősz kezdetén, mint egy márvány szoborról, lesiklik minden pillan-tás. Október közepén elkezdődik az ő remete-élete. Bezárkozik czellájába, melynek kettős ablaka magasan áll a gyönyörű viz felett s így bezárkózva él májusig. Alacsony ivezetű czellájából elragadó kilátás tárul fel előtted. Alant a meredek, majdnem egyenes vonal-ban aláfutó part, melynek kavicsos szegé-lyét örökösen a hullám csapdossa; távolabb a füredi part s az alsó-eörsi hegyfok, mely egy igazán szép alakulású öblöt határol, — kedves panoráma szőlő-koszorús hegyek-ből, — még távolabb Kenese agyagos és

meszes partjaival, jobbra a somogyi falvak és puszták, a jegenye-erdők s mindez közvetlen a víz lapja körül, ez óriás tükör ragyogó keretjeként. Pater Josephusnak csak az ablakhoz kell lépni, csak kitekinteni s minden gondolatából költemény készül, ha nem is szedi azokat rímekbe. Ah! itt tölteni egy egész telet, elvonulva a világtól, csöndben, zavartalan, könyvek és gondolatok között! Milyen boldog ember ez a pater Josephus! De nézz csak szemébe, fürkésző tekintettel kutass csak arcán és látni, érezni fogod, hogy nem boldog. Valami titokzatosan szomorú melancholia vonja be egész alakját, sokszor ébren is mintha mély álomból rezzenne fel, — csöndes léptekkel jár föl-alá szobájában, — a messze vizre kitekintve, elképzeli: mily széles, tág köre van az emberi törekvéseknek odakünn a rohanó világban, mily lélekemelő küzdelmek edzik meg ott az embert, mennyi vágy sarkalja mind előbbre, míg ő, lekötve, kénytelen megalkudni helyzetével s teljes férfi-erejében pater Josephus szerepét játszani — ki tudja meddig?

A fiatal páter — mondanom sem kellene — szívesen ölelt keblére, midőn szo-

bájába léptem. Régi ismerősek, jó barátok vagyunk s különböző természetünk daczára, mintegy kiegészítjük egymást. Az ő melancholiája az én keserúségem; az én álmaim s könnyelműségem az ő megfontolása; az ő lemondása az én álmaim s könnyelműségem, szívünk egyformán jó és hű. A komor őszi est, a klastrom-szoba nyomott ívei, az ablakokon beszűrődő kétes világosság, az alattunk zsongó, harsogó viz: jól illettek e találkozáshoz, melynek szintén megvolt a maga őszi hangulata. De aztán hamar elűztük a felhőket s nem gondoltunk egyébre, csak arra, hogy újra együtt vagyunk.

Odakünn fokonkint erősödött a szél. Volt valami kísérteties benne, mikor az ablakok mellett elrohanva besirt, besivített s a szárnyáról lehulló záporcseppeket odavagdalta az üveglapokhoz. A felhők eszeveszett sietéssel vágattak a szürke levegő égen keresztül s koronkint leereszkedve, alázuhanva végigsöpörték a vizet, melynek fehér tajtéka kiragyogott, felvillogott a félhomályból. Megdöbentően nagyszerű látvány volt az. A természet isteni könyvéből egy haragos, sötét lap — hullám- és felhőbetűkkel beírva. Oh, mily lázas elragadtatással olvas-

tam amaz óriási lap felséges sorait! Mily szent álmélkodással hallgattam ez ős, örök rímek komor zengését, e harmoniatlan hangok hatalmas akkordjait! Hol van hangszer a világon, mely nagyobb gyászt, több fájdalmat sirjon el, mint egy felhő, mint egy hullám, mely a szélviharok szárnyán alá s föl lebegve, besüvölti a végtelent? — Most azonban nem volt idő arra, hogy a vihar elégiáit sokáig hallgassam, mert, ha már beszállásoltam magamat ide, mulaszthatatlan kötelességemmé vált, még mielőtt este-lizésre csengettek volna, látogatást tennem a ház főnökénél. Ez megtörtént s én szivesen látott vendége lettem a klastromnak. Papommal, pater Josephussal aztán benéz-tünk még a tihanyi plébánushoz, ki szintén a klastromban lakik s messze vidéken híres termeinek fényes butorzatáról, 300 frtos zsebórájáról, 160 frtos zenélő fali órájáról, 65 frtos ezüst kávécsészéjéről, 140 frtos mosó-medve-bundájáról, 20 frtos aranyhim-zésű házi sapkájáról stb. Megmutogatta most is minden csecse-becséjét, utána mondva egyenkint az árakat s én nem győztem a csodálattal betelni, hogy istenem, ennek a szent, komoly tisztelendő atyának minden

örömöt tud szerezni. Mindenesetre szerencsés kedély kell hozzá.

Látogatásainknak a csengetyűszó vetette végét. Estelizésre csengettek. Páterommal, kart karba öltve, lementünk a refektóriumba, a hol már a tisztelendő atyák egygyé voltak gyülekezve. Odaültettek az asztalfőre s rövid, csöndes imádkozás után megkezdődött a vacsora. Az ételhordó inas azzal a váratlan hirrel lepett meg bennünket, hogy odakünn fagyni kezd a világ, a szél irtózatos erővel dühöng és sűrű hó esik. Hóvihar október közepén! Emberemlékezetet meghaladó idők előtt volt ilyen a Balatonmelléken. No de nem tesz semmit. Kora telet jelez. Ennyi az egész. Ki törődnék sokat itt a hóviharral, itt ezen a barátságos, meleg helyen, kitűnő ételek, kitűnő bor mellett, kedélyes klastromi emberek társaságában?!

Hadd dühöngjön az idő! Minket ugyan nem zavar meg. Zugásából alig hallunk néhány csukló hangot. A refektórium délnek fekszik, az északi vész nem találja meg, nem ütközik ablakaiba. Tudomásul vétetik, hogy hóvihar van odakünn s többet nem beszél róla senkisem.

De én gondolok a viharra s éles tekintetem kiröppen a kora téli éjszakába. Látni vélem póre kis öltözetében azt a szegény gyermeket, a ki egy táskával vállán, a déli órákban megindul Tihanyból Balaton-Füredre s az esti órákban visszagyalogol néhány hirlappal és levéllel. Az apátság postása! Elgondolom, hogy e pillanatban a hegy lejtőjére ér s a hideg szél arczába vagdalja az éles havat, rongyos ruháját meglebegteti, füleit égő pirossá csipdesi s szeméből kifacsarja a nyomoruság könnyét. Hogy küzd ama mogorva szirtek közt a hóval, a szélviharral, az éjszakával, 30 frt évi bér s öt frt csizmapéNZ díjában! Kínos, keserves útjának s bús alakjának minden vonala előttem áll s nem ízlik az étel. Megeröltetésembe kerül, hogy részt vegyek a társaságban, figyelmemet nem tudom összeszedni — pedig hát mi közöm nekem ahhoz a postás-gyerekekhez! Nem tetszem magamnak. Még sok van bennem a poétából s határozott hajlamot mutatok az érzelgőségre. Nem tudom élvezni, a mit a pillanat nyújt.

A gyönyör pohara, már mikor habját érinteném, kihull kezemből és hitvány cse-

réppé vál. Igazán bohó vagyok, bohó és naiv, mintha nem is tudnám, hogy a világot, az életet úgy kell venni, a mint van s nem ahogy lennie kellene. Aztán elrontom az egész estémet, pedig a jó öreg Egyed bácsi olyan kedélyesen beszéli el egyik vadász-kalandját, mikor a nyulat hátba löttes az úgy elnyargalt a sűrű lövéstől, mint egy lovas katona. Az öreg úr 81 éves, kemény, szívós természetű ember, jó szível, egészséges ötletekkel; a betegséget és a bundát nem ismeri; ha valami baja akar támadni, elejét veszi két örök-becsű házi gyógyszerrel: apró bojtorjából theát főz, pörkölt árpából pálinkát s talpra áll minden egyéb teketória nélkül. Nevezetes még a »Schlafrock« iránti ellenszenvéről is (a miért a t. plébános kissé neheztel is rá, mert neki meg igen szép »Schlafrock«-ja van. Az árát, bizony isten, már elfeledtem!). A plébános ur »Schlafrock«-ja kétségkívül igen szép, de Egyed bácsinak is igaza van, mikor azt mondja, hogy a »Schlafrock« viselésére ő semmiféle időt nem tudna magának kijelölni, mert felkeléskor alig várja, hogy a rendes ruhájában, lefekvéskor pedig alig várja, hogy az ágyban legyen.

Vacsora végeztével felkeltünk az asztaltól, rágyujtottunk s néhány perczig állva beszélgettünk, aztán ki-ki újra helyére ült. Szóba jöttek a nők s minthogy egyik kritikusom azt írta, hogy én valóságos középkori imádatlalt lantolok róluk: most alkalimam volt őket prózában is magasztalni. Nem álmodtam arról, hogy magasztalásaim valakit itt kellemetlenül érinthetnek, hogy talán valamely fájó titok sebét bánthatom -- pedig volt közöttünk egy, a kinek a szemei az én magasztaló szavaimra villogni kezdtek s a ki rögtön a klasszikusokat czitálta rám s idézeteinek a veleje az volt, hogy: «nem kell a nőknek hinni. Csalfa mind s egy emberélet nem elég arra, hogy csalfaságukat kellőkép kitanulhassuk!»

Végül így kiáltott fel: »Kigyók! Valóságos kigyók!»

— Aspis-kigyók! — erősítette a plébános úr mosolyogva.

— Viperák! — fokozta még jobban az előbbi.

— No, azért vallja be, hogy mégsem haragudott rájuk, mikor csipkedték?! — vágott közbe Egyed bácsi nyájas, jóízű humorral.

Kedélyes beszélgetés után jó éjt kívántunk egymásnak s mindegyikünk szobájába vonult. Én páterom szobájába vettem meg ágymat s késő éjfélig csevegtünk a hófelhők zajlása, a víz harsogása s a szél vad zúgása mellett. A légsúlymérő a fagypontra szállt s oly pokoli zengés töltötte be az éjszakát, hogy az én másnapi tovább utazásomról már előre le kellett mondanom. Ez az idő növekvőben van s nem apadóban. Reggelre tiszta hó volt az egész pécseli és b.-füredi hegyvonal, az orkán semmit sem engedett. Zuzmara, dara, hó, havas eső felváltva hullott; a víz merő tajték, a hegyek felhőkkel elborítva. A komp átkeléséről szó sem lehetett, de még arról sem, hogy legalább egy kis sétát tehezzünk a szabadban. Így hát én is megalkudtam a sorssal s két álló napig ki sem mozdulva a klástromból, csöndes szerzetesi életet éltem. Kellemes, kedves volt, de, a jó isten tudja, — vártam a hóvihár végét, vártam, hogy felcserélhessem ama nyomott boltozatokat a szabad ég felséges, végtelenbe vesző iveretével, azt a marasztaló nyugalmat a küzdelem zajával s azt az egyhangú, mozdulatlan békét, élő, háborgó indulatokkal.

De hát ez-e valóban a jobb rész? Nem bölcsebb dolog: leszámolni a végzettel 's élni magasabbra törő gondolatok, vágyak nélkül? Vagy szebb: fölemészteni lelkünket, megosztani a tragikus hősök sorsát és bukni büszkén? Vagy talán legjobb: nem születni? Mit gondolsz ott a távolban, pater Josephusom?

A TŪNDÉR

REKKENŐ nyári est volt. A nap vérvörösen bukott a nyugati hegyek mögé s visszavillanó sugarai élesen világították meg a magasságban elszórt s mozdulatlanoknak tetsző szélfelhőket. E tekercsekhez s ostorfonalakhoz hasonló fellegek észrevétlen alakultak át felettünk s csakhamar nem látszott belőlük egyéb, mint néhány biboros vonal, mely vízszintesen lebegett az úr fényes kékségében.

Fuvarosom visszafordult s kurtaszárú pipáját kivéve szájából, megszólalt:

— Roszkor megyünk a ré'hez. Szélvihar lesz.

— Talán megelőzzük.

— Bajosan, — válaszolt; — ezek a piros égi czafrangok sohasem hazudnak. Amoda túlról, északnak, már zöldell is a tó, aztán nézze csak: az a sok küszvágó, hogy belecsapkodja szárnyait a vízbe. Azok is érzik az időt.

— Mégis siessünk!

Jó félóra telt bele, míg a somogyi utak kerékfogó homokjából (a csakugyan füttyentgetni kezdő szél első porfelhőin át) kigázoltunk s elértünk a szántódi vendégfogadót, melynek szomszédságában ott áll ugyan a ré'ház, de többnyire révészek nélkül. Mert a révészek nagy urak; azokat nem lehet mindig otthon találni. Különben is kétféle laknak: hol Tihanyban (mert tulajdonképen odavalók), hol meg a somogyi partokon (mert itt is van ré'ház, kikötő, tehát dolguk is). E két pontot azonban kétszáz öl széles mély viz választja el egymástól. És ezt nem lehet olyan hamar s minden szíre-szóra átrepülni. Jönnek, ha kedvük tartja. Csöndes időben (hacsak valami «jópénzű» ember nem érkezik) eliddogálnak a szántódi köröcsmában; Tihanyban aztán füstölhetnek a kompak, hogy jöjjön át! Majd bizony! Nem boldok, hogy azt a seszinű lőrét, a mit már előre kifizettek, ott hagyják a zsidónak! Van még elég idő napáldozásig! Miattuk bizony olykor akár egy egész bojtorján-kazlat elfüstölhetnek sürgős jeladásul a tulsó parton, nem nézik ki a füstjéből, hogy érdemes vendégek várakoznak odaát. Mert ők a jeladó

tűz füst járásából olyan tisztára megtudnak mindent, mintha csak élő szóval beszélnének. Ha nagy a füst, akkor a kompot hívja, ha kicsiny, akkor csak csónakot jelez; fölszáll: «sürgősen jöjjön»; a földön ömlik el hosszú vonalban: «maradhat, késhetik» stb. Megesik az is, hogy vasárnapi kedvükben vannak; akkor aztán kéretik magukat, mintha kisasszonyok lennének. «Menjünk már, édes komám» — »Megyünk mán, megyünk mán!» szól a biztató válasz s eszük ágában sincs, hogy menjenek. Viharos, szeles időben pompásan értenek ahhoz, hogy az utast — bármily sürgős dolga van — elijeszszék az átkelésnek még a gondolatától is. Rémtörténeteket beszélnek el neki, iszonyú dolgokat a «folyásról» (mely a Tihany és Szántód közti csatornában erős észak-keleti, vagy dél-nyugati széllel csakugyan jóval meghaladja a Duna sebességét) — és addig beszélnek, míg az utas maradásra határozza el magát és a révészek tovább poharazhatnak nyugodtan a szélvihar muzsikája mellett. Pedig hát lehet ezzel a komppal ilyenkor is menni — csak hogy sok erőfeszítésbe kerül: egy óra helyett belekerül kettőbe, háromba az a kétszáz ölnyi távolság.

A vendégfogadó, vagy jobban mondva: parti korcsma tágas ivójában — hová a fél-napig tartott szekerezés után azonnal bemenekültem — egy ütött-kopott, sápadt csavargón kívül senkit sem találtam. Ott ült a szögletben a keresztlábú asztalnál és különös fényű szemét belemeresztette az egyetlen mécsesbe, mely az ivót gyéren besugározta. Ugy látszott: épen nem kíváncsi tudni, hogy ki lépett a korcsmaszobába, vagy talán nem is hallott semmi zajt, azért nem tekintett rám. Nem törődött velem: az a szegényes mécses látszott képezni egész világát. Megszólítottam.

— Atyafi, maga is a kompra várakozik?

Felrezzent, rám bámúlt, de nem válaszolt semmit. Aztán, hogy kibámulta magát rajtam, megint csak odafordult a mécses felé és mintha ismét visszasülyedt volna elébbi álmodozásába: tekintete ép úgy megmerevedett.

Ez valami szerencsétlen, némán született, a kivel nem lehet beszélni, gondoltam, és anélkül, hogy további figyelembe venném, kiabálni kezdtem a korcsmásos után. Az beállított a maga teljes joviálításával: pityókosan. Bort kértem s egyúttal tuda-

kozódtam, hogy átmehtnék-e még ma Tihanyba?

— A komp jön, épen jön, középvizen van, mindjárt itt lesz, azaz bizony beletelik még egy óra, míg átér, de majd átér valahogy, hehehe! (igen kedélyesen röhögött közbe a csaplár ur); akkor aztán, folytatta akadozva: ha az úrfi elég bort fizet a révészeknek, hát még ma átviszik, ha átérnek még ma ide, mert az is meglehet, hogy vissza kell fordulniok.

— A szél miatt gondolja?

— A szél miatt gondolom.

Ezzel megfordult s a pohárszék felé tartott, hogy boromat elhozza, de utközben csak megakadt a szeme a szögletben ülő emberen s összecsapva a kezeit, felkiálta:

— Hát te gézengúz, akasztófavirág, sehonnai bitangja! te már megint itt vagy? Belopod magadat a mécs mellé, hogy aztán agyonüsd? Hol jöttél be? A kéményen? Az ablakon? Oh, te gazember...

És a feldühödt korcsmáros neki akart rohanni annak a szegény embernek, de az oly fájdalmas tekintetet vetett rá, hogy én nem állhattam meg és közbekiáltottam:

— Ne bántsa azt az embert!

— Nohát nem bántom az urfi kedveért, ámbár ennek ugyan mindegy: ütik vagy czirógatják.

Még mormogott magában valamit, aztán hozta a boromat s letéve elém, azt kérdezte: »Ismeri az urfi ezt a bolond csavargót?«

— Nem ismerem, sohasem is láttam.

— Ez a Kelet Józsi, a ki sohasem költ egy krajczárt sem a korcsmámban, még is legtöbbet van itt és már vagy harmincz mécsesemet agyonütötte a gazember.

— Hát miért üti agyon a mécseseket?

— Azt mondja, hogy nem a mécseset üti agyon, hanem a világot.

— No ez igazán bolond is, meg furcsa is, Adjon neki egy meszely bort.

Mióta azt a fájdalmas tekintetet láttam tőle: érdeklődni kezdtem e nyomorult iránt. Kelet Józsi! Biz én sohasem halottam hírét ezen Kelet Józsinak, akinek az a bolond passziója van, hogy agyonütögeti a szántódi korcsmában a mécseseket és ugyanekkor azt hiszi, hogy a világot üti agyon. Hát mért haragszik ugy a világra? A korcsmáros azt mondja, hogy a szeretője miatt, akit nem adtak hozzá, a ki aztán bánatjában meghalt és a kiből a Kelet Józsi hite szerint tündér

lett, vizi tündér, balatoni lány és sokszor látja is, mikor a hullám föl-fölveti. Egykor nyalka legény volt, révészkedett is Tihany és Szántód közt — hanem aztán elvesztette az eszét, bolond csavargó lett belőle s most ország-világ csúfja, nyomorultja, a kit mindenki kinevet, mikor a kompra kapaszkodó habban a kedvesét, a tündért véli látni. Hát hiszen ezen semmi nevetnivaló sincs. Az ilyen szerencsétlenség érdemesebb arra, hogy szánják, mint hogy kicsufolják. Eleinte szánták is a szegényt, de most már csak nevetik.

Mire a korcsmáros e rövid történettel eléggé hosszadalmasan elkészült: kikötött a komp s a révészek nagy zajjal, lucskosan bedobogtak az ivóba:

— Ni a Kelet Józsi! Itt a Kelet Józsi! Láttuk ám a tündért, Józsi! Szőke haja, kék szeme, fehér ruhája volt.

Az a nyomorult ember felugrott és reszketett az örömtől; két szeme villogott. Oh, mily jól eshetett neki, hogy hirt hall kedveséről! Azt nem tudta, hogy csúfolódnak vele. Én azonban véget akartam vetni a szomorú komédiának és hamarjában beszéltem a révészgazdával, meg is alkudtam, hogy rögtön vigyenek át Tihanyba.

— De a szél erősödik; igazán nehéz ut lesz.

— Én is, én is! — kiáltott most közbe a csavargó Józsi, meghallva, hogy a komp ismét megy; — én is hadd megyek át! — És majd a szívem szakadt meg, annyi fájdalom volt abban a hangban.

— Nohát jöjj át Józsi, — szólt a révészgazda, — és nézd meg a tündéredet: szép-e még?

Rövid pihenés s egy kis borozás után felkerekedtünk a korcsmából s kimentünk a komphoz. A szél északkeletnek fordult s csakugyan erősödött. A kis Balaton (igy nevezik a Tihany és Kenese közti Balatont) tódulni kezdett a nagyba, Badacsony felé. A kétszáz-öles csatorna folyása harsogott. Nem igen tetszett ez a muzsika most a révészeknek. A szél azt fütyölte: «meggyül a bajotok velem!» Megis gyült czudarúl. Az idomtalan, formátlan komp csak nagy ügygyel-bajjal mozdult előre s mikor sokára a folyást elérte: egyszerre kitért egyenes irányból. Hiába volt minden erőfeszítés. A szél folyton erősödött, a hullámok is nagyobbodtak, a veszedelmes «folyás» is mindig sebesebb lett. A bolondos Józsi a komp

orrába ügrott és nem érthető szavakat kiabált bele a szélviharba. A nyílsebesen tohanó fellegek közül koronkint kibukott a tiszta holdvilág s fénye mellett a zavaros, habos vizen minden ijesztőbbé vált, — de legijesztőbb volt a Kelet Józsi alakja ott a komp orrában. Haját kapkodta, lobogtatta a szél; arcza sápadt volt, mint egy halotté; kezeivel hadonázott, tépte ruháját, és rongyait beledobálta a vízbe; sivítő hangját folyton hallottam. Az isten tudja, miket kiabált, de nagy számadása lehetett a zivatarral, mert mindig annak beszélt. Annak pedig hiába beszélt, az túldühöngte a dühöngőt. A folyás sodorni kezdett bennünket le, a nagy Balaton felé. A révészgazda hasztalan lelkesítette embereit: «Rajta fiúk! Huzzuk rá! No még egyet! Csak erősen!» — a folyás meghiusított minden erőködést s a komp elhajlásai s az erős hullámjárás miatt a hosszú evezők leggyakrabban csak a levegőben mozogtak, alkalmat adva arra, hogy egy-egy révészlegény az erős és «üres» rándítás következtében hanyatt vágja magát. A révészgazda még egy kétségbeesett kísérletre határozta el magát s éppen mikor egy goromba hullám arcza csapta, ordította ahogy csak ki-

fért belőle: «Föl a vitorlát!» Azt hitte, hogy a ponyva majd megbirkózik a folyás erejével s még átjuttatja a kompot Tihanyba. No hiszen jól hitte! Ahogy azt a komisz latinponyvát felrántották az árboczra: hát abban a pillanatban kettétörött derékon az árboc s belehullt vitorlástól együtt a habokba. Még szerencse, hogy oda hullt. Kelet Józsi nagyot kaczagott a szél vad tréfájának; jól eshetett neki, hogy ő is kaczaghat valamin. Aztán egyszerre csak ugrálni kezdett s torkaszakadtából kiáltott:

— A tündér! A tündér!

A révészgazda odahajolt hozzám s azt mondta: »No uram, most már igazán nem érünk át ma Tihanyba. Mikor a Kelet Józsi a tündérét látja a kompról; akkor a komp nem látja aznap a tihanyi révet. Megmondtam, hogy maradjon, hogy nehéz ut lesz!« Ezzel a legényeknek kiáltott: »Minden erővel! Ahogy csak bírjátok!« A Józsi hangja folyton sívitott: «A tündér! a tündér!» A habok egymásután bevagdaltak a hajóba, mely recsegett, ropogott és játéka lett a södrő folyásnak. Pár pillanat múlva a nagy Balaton hullámai csapkodták. Tihany eltűnt. Mögöttünk, Siófok felé, a fellegekkel küzdő

hold merő habot, tajtékot világított meg. Észbontó harsogás töltötte be a levegőt. A kompnak egyenest kellett fordulnia Boglár felé, hogy menekülni próbálhasson.

— Látod-e még a tündért, Józsi? — ordított a gazda.

— Ott jön! ott! Fehér ruhában! sivített vissza.

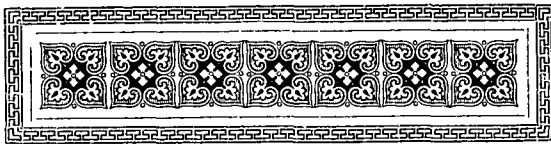
És csakugyan jött! Egy fényes, fehér, habos vizoszlop kelet felől, szél és hullám irányában, utánunk. A hold rávetette sugarait. Jól lehetett látni, a mint kivál a habtömegből s eszeveszett gyorsasággal iramodik előre. Kürölte mintha sziporkázott volna a víz; maga az oszlop tündöklött és forgó sebességgel közeledett. »Ha utjába talál — szólt a gazda — összetör bennünket! Isten kezében vagyunk!« A hajóban mindenki elsápadt és elcsöndesedett, merev szemekkel bámulva a csodálatos tüneményt, a tündöklő, fehér oszlopot, mely fodros uszályával ránk látszott rohanni. Mintegy húsz ölnyre rohant el mellettünk. E pillanatban egy iszonyú sikoltás hasította át a levegőt és a bolondos Józsi arcra bukott a hajó orrában, szivszaggató, görcsös zokogásba törve ki. Ott zokogott addig, míg

Bogláron, hat mértföldnyire Tihanytól, ki nem kötöttünk. — Sokáig tündöttem magamban, hogy annak az istennek, a ki bennünket megmentett, mi czélja lehet egy örült sziv fájdalmaival és könyeivel! És ha senki sem ejtett könyet e nyomorúltért: az én szivemből hullott egy köny tépett ruhájára, melynél csak egy lehetett még tépettebb: szive.

A BALATON JEGE

NEM tudok képzelni szebb és szomorúbb képet, mint a befagyott Balatont. A ki nyáron át hozzászokott e vidék rendkívüli pezsgéséhez, élénkségéhez: annak olyan nagyon furcsán esik az, mikor itt egyszerre csak minden elcsöndesül és hasonlóvá lesz egy nagy temetőhöz, melyben a hegyek, mint óriási sirhalmok állanak s a lengő köd-oszlopok, mintha megannyi bolyongó szellem árnyai lennének. A szép, haragos viz a téli borulat hideg csöndességében elalél s meghódol a télkirály előtt, a kinek tarjagos hófelkőkből van a szakálla s vad paripáján, az északi viharon, süvöltözve jár föl-alá a végtelenben. Egyetlen lehelletére sötétzöld jégtükör képződik a viz felett; a sok szeszélyes, kedves hullámvonal vízszintessé merevül s behártyásodik. A tó nem haragszik és nem ujjong többé; minden örömét, bűját jégbilincsek nyűgözik. Mozdulatlaná válik, hideg lesz és hallgatag; vele az egész vidék.

Pár napig aztán semmi élet sem mutatkozik; ilyen holt, csöndes marad minden. A hó sűrű pelyhekben szállong és beborítja a frissen képződött jégtükör felszínét; a fakó nap egy jégsivatagot világít meg. Aztán jön a szél és söpörni kezdi a jégtáblát és élesre söpri, síkosra borotválja, a havat pedig összegöngyölgeti, koszorúkká, szalagokká sodorja és szétszórja a felületen mindenfelé. És ezután elkezd a jég — játszani. A játéka pedig azzal kezdődik, hogy minduntalan pattog, roppan, recscsen (balatoni tájszóval: riadoz, riangat) mintha pisztolyokat sütögetnének, — és ilyenkor azt mondja a balatonmelléki nép, hogy «érik a jég». — Kemény hidegben pattog legsűrűbben, legjobban s ugyanekkor szabálytalan, cikkc-zakkos vonalakban megrepedez, de úgy, hogy a repedés nem hat a vizig, csak a jég felületét karczolja össze. Gyönyörű parquette az, jégből.

Ha megérett a jég — a mihez elég három-négy nap jó kemény hideg — akkor aztán fekete pontok tünedeznek fel rajta mindenfelé: kíváncsi halász-emberek, a kik már alig várják, hogy halászni lehessen. Először szakértőleg megvizsgálják, hogy lehet-e bizni

a jégben s ha megbizhatnak benne: másnap már csoportosan hozzáfognak a munkához, a téli halászathoz, mely egyik legbüszkébb foglalkozása a balatonmelléki népnek. — Anyámasszony-legény az, a ki nem szegődik be valamelyik «kompániá»-ba! Ott van a jégen az egész falu férfinépe, az egész Balatonmellék kisebb-nagyobb kompániákra oszolva. Épen azért, mivel veszélyes, vesződéses foglalkozás: tartják olyan nagyra a legények. Nem is annyira kenyérkeresetből úzik, mint inkább büszkeségből, passzióból s télen át nincs a partok mentében szebb titulus, mint a «halászlegény»-é. Majd minden feleséges ember beszegődik egy-egy kompániába, sokan csak azért, hogy újra «legény» (halászlegény) legyen a nevük.

Pedig sokszor bizony nagyon hálátlan foglalkozás ez a téli halászat. Például, mikor «sukkos» vastag a jég. Akkor a lék-vágás sok ideig tart és zaja elriasztja a halakat abból a vonalból. Mire a hálót a lékeken át leereszthetik a vízbe, addig tovamenekült a zsákmány s fáradságuk díjába fognak sok semmit. Kora reggeltől késő estig benn vannak a messze jégen s megesik, hogy egész napjuk munkája hasztalan munka volt. Tágas

helyen megakad a hálóban néhány keszeg, süllő helyett a hitvány kűsz s mikor megsztoznak a «fogáson»: jut is, marad is. — Hanem az eredménytelenség sohasem csüggeszt el valódi, lelkes kompániát. Másnap ép oly buzgósággal folytatják a munkát. — Beljebb, másfelé mennek szerencsét próbálni. Érdekes látni, mikor így felkerekednek és vándorolnak a jégen. A «kompánia» rendszeren 12—20 tagból áll s van főnöke (gazdája), a kinek a hivatalviselés nagy tisztessége mellett kötelessége a kompánia tagjait pálinkával ellátni, mert künn a hidegben erre mindig szükség van. Egyúttal ez viszi a mérnöki tiszt szerepét is, kiczégérezi a tagok számára a lékek helyeit, melyek háromhárom öl távolságban V betűt képeznek. — Elöl megy és vezeti a társaságot, mint a hadvezér a csapatot. Közbul egy «szánkón» a halomba göngyölt hálót húzzák, meg a háromöles póznákat, melyeknek segítségével a lékbe eresztett hálót a másik lék nyílásáig tolják a jég alatt. A kompánia minden embere el van látva fejszével, halzsiros csizmákkal, fülig húzható bárány-kucsmával és csutorával, — és mikor így vándorolnak: az ember szinte várja a jegesmedvék meg-

jelenését is, annyira hasonlítanak egy észak-sarki társasághoz.

Czudar hidegben tettem egyszer nálok látogatást. A levegő mozdulatlan volt és metszett s a távolság csodálatosan csalta szememet. Jó háromnegyed óráig kellett sietve mennem, míg beértem a kompániát. Ismerősek voltak egytől-egyig. Nagy megtiszteltetésnek vették a látogatást s mindjárt meg is kínáltak egy kis «jóféle pálinkával» (tisztá spiritusz ize volt), hogy felmelegedjem. Aztán egész lelkesedéssel fogtak a dologhoz; produkálni akarták magukat előttem. A gazda büszkén dirigált, parancsolt és közbe-közbe hozzám fordulva, kicsinylőleg, figy-málva beszélt a nyári halászatról.

— Ez csak az igazi! A nyári, az közön-séges és nem is jövedelmez. Ez fáradságos mulatságos és sokszor nagyon jól fizet. Az ember csakugy találomra dolgozik, de ha beüt, akkor 30—40 mázsa is kerülhet a hálóba. Majd megszakad az ember, mig kihúzza. Akkor aztán garmadával áll a ha a parton, csak vinni meg fizetni győzzék.

No, az én tiszteletemre azért nem sokat fogtak. Vastag volt a jég, sok a zakatolás, lehúzódott a hal. Mikor könnyű jég van és

gyorsan, kevés zajjal lehet a lékeket kivágni — akkor üt be a szerencse, akkor akad legtöbb, a hálóba. Hanem a «könnyű jégen» járni veszedelmes multság. A tél kezdetén nem is igen mennek könnyű jégre; megvárják, míg az megéri, megerősödik, míg beáll a rendes kocsiközlekedés Alsó-Eörs és Siófok közt — valóságos országút, melyen száz meg száz kövekkel és gabonával terhes kocsibunog keresztül hosszú vonalban, egymásután s naponkint — s csak akkor mennek halászni, a jeges országúttól jó távol álló részekre, hol nem zavarja el a halakat a kocsibungás. Hanem a tél folytában aztán nagyon megszokják a jeget, úgy megbarátkoznak vele, mintha a szobájuk földes pádi-mentumát tipornák. És e megszokás, e túlvitt bizalom vakmerőkké teszi őket. A jég ropoghat, pattoghat: az már megszokott zene nekik; bokáig érő vizet gázolnak, nem tesz semmit, elég jég van még alul! Föltámad a langyos déli szél, az olasz sirocco, melyet a balatónmelléki nép «belső» szélnek nevez s tudja, hogy ennek a tavaszias, nyájas nótáit veszedelmes élvezet a jég felületén hallgatni, mert egy melegebb szárny-csapására ketté szakadhat a jég derékon,

olyan iszonyú zengés közt, mintha Krupp-féle ágyúkkal bombáznának, egy másik szárny-csapására pedig törni kezd a jég és a ki akkor ott van valahol a jégen, azt csak az Isten csodája menti meg. A halászlegények tudják ezt, hanem azt gondolják magukban, estig csak nem lesz baj, addig pedig nagy fogást csinálhatunk. Kisértik az Istent; gonoszokká válnak, anélkül, hogy rosszat akarnának tenni; közönyösek a vész iránt, mely megsemmisítheti őket s koldússá teheti künnhagyott családjaikat.

Pedig az vérfagyasztó, borzasztó jelenet (s ők már elégszer látták) mikor a déli szél tördelni kezdi a jeget. Az álmukból felriasztott, lánczaikból felszabadított hullámok eszeveszett ujjongással csapkodnak a magasba s mint gyermek a labdával, játszanak az óriási jégdarabokkal, egymás fölé dobálva azokat, majd élükre fordítva, szaggatva, tépve lapjaikat s zöngetve őket, mintha egy kolosszális üveg-hangszer széttördelt darabjain akarnák szabadulásuk himnuszát a végtelenbe harsogtatni. Vad, szilaj zene az s mikor én először hallottam: megállt ereimben a vér a borzalomtól és gyönyörtől. De igazában sohasem tudtam élvezni ez örült

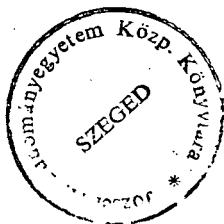
hangversenyt, mert mindig azokra gondoltam, kik a rendkívül gyorsan, villámsebesen támadó vész kitörésekor a jégen lehettek; az iszonyú hangok árjából, mintha kizengett volna a halál néhány akkordja, — és csakugyan ritka jégtörés az a Balatonon, melynek legalább néhány emberélet nem esik áldozatul. Pár év előtt Kenese alatt, a partoktól alig tizenöt ölnyire, hat embert úgy összevagdalt, mint a répát; csuklóban metszette el lábukat, kezüket, mint a legélesebb beretva s darabokká tagolva szórta testüket a partra, néhány jégtáblát dobva utánuk szemfödélnek. Erősebb szélben valószínűségos jéghegyek, jégbástyák képződnek ilyenkor a partokon. Nem gyerekjáték ez a téli halászat. Sőt erős jéggel is veszedelmes mulatság. Akkor meg estefelé szállni kezd a köd és néha úgy elfátyolozza, oly vastagon behúzza a láthatár körvonalait, hogy a mértföldes távolságban foglalatoskodó legények csak úgy találomra indulnak hazafelé. Azt hiszik, hogy egészen jól mennek, hanem az út csak nem akar véget érni. Mindenütt köd és jég, meg hideg, mely kékiteni kezdi tagjaikat. Hiába gyujtanak a partokon világot; a sűrű esti köd nem ereszti át a suga-

rat; egyszerre csak harangszót hallanak, más irányból; megfordulnak és mennek a hang irányában, — végül aztán kijönnek Alsó-Eörs vagy Lovas helyett Tihanynál, az is megesik, hogy Kenesénél hat-hét mértföldnyi kegyetlen kutyagolás után, félig megfagyva -- hal nélkül.

Ez a sok fáradás, veszély, vesződség okozza, hogy a téli hal ára jó borsos is a Balaton mellett. Nem lehet azt olyan olcsón adni; derekasan meg van annak az ára szolgálva! Hanem ha nagy tömegben fogják — akkor akár ingyen is adnak belőle; dúslakodhatik ott a hal garmadában az egész falu, csak a szebbjét, nagyobbját tartják meg maguknak. Ezzel aztán bemennek a veszprémi hetivásárra és ott sokszor olcsóbban adják el, mint eladhatnák rögtön a fogás után, a vizparton. A háromórai gyalogsétát nem számítják semmibe. Visszajövet is három óra. Meg sem kottyán nekik. Nem tartják az időt pénznek, mint az angol.

Még egy más foglalkozása is van a parti népnek a Balaton jegén. A nád-aratás. De ez csak a nemes emberek munkája. A ki nem nemes, annak nincs jussa a balatoni nádhoz; annak úgy kell azt pénzen szerezn.

A jégindulás azonban gyakran az egész nádtermést tönkre teszi. Lekaszálják, kévékbe kötözik — s egyszerre csak törik a jég, felharsog a víz, az éles jégtáblák zajlanak, zengenek, ropogtatják, megbontják a zsúppokat, szanaszét szórják virágos szálait s ilyenkor úgy lebeg az a tömérdek nád a haragos, habos víz felett, mint a széthullott árvalányhaj.

TARTALOM.

	Lap
Hangulat	7
Madarak sasonia	17
Érzékeny utazás	29
Magány a víz felett	43
Vérkút	55
Éva	69
Emlékek I. II.	81
Holdfény	107
Feldult világ	119
Saison után	131
Bakos szomszéd	147
Hóvihar	161
A tündér	177
A Balaton jege	191

